

1914 წ.

პ რ ე მ

გოგელ-გვერდული-ქურნალი

3 3 3 3

1914 G.M.

(L.M.M.)

1914 G.M.
28, 18, 18, 18
1, 1, 1, 1, 1, 1

66 N. V. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40

1914 G.M.
N. 33.

1914 G.M.
N. 31.

1914 G.M.
N. 26.

1914 G.M.
N. 26.

1914 G.M.
N. 26.

№ 1

1 იანვარი 1914 წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

3 მან.

უძველესი კვირეული საზოგადო-ეკონომ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

ფიზიკი და სალიბერატორო შუხნალი

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

წელიწადი "მესამე"

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

იზეჭდება და იანვრის კირველ რიცხვეზუი დაურიგდებ
 ბა ხელის მოძწერთ წარსული წლის ჰ რ ე მ ი ა „კლდის“ რედაქციისზგან: ცნო-
 ბილი ჰუბლიცისტის ალ. ფრონელის მონოგრაფია: „**მთიის არ-**
ფივი უამილი“ მოძგვალლი წლის ჰრეშია დაურიგდებთ
 ხელის მოძწერთ 1914 წლ მაისში

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

უძველესი კვირეული საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიბერატორო შუხნალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

რ ე ლ ა ქ ც ი ი ს ა ბ ა ნ

ვაგონებთ რა ხელის მოძწერით, რომ სოკიერთსე დაჩხენილია 1913 წლ. ხელის მოსაწერი ფასის ნაწილი, ვსთხოვთ გამოგზავნონ 1914 წლ. ჟურნალის ფასთან ერთად, წინასაღმდეგ შემთხვევაში შემდეგი ნომრიდან მოესპობა ჟურნალ „კლდის“ გზავნა.

ს ა რ ჩ მ ვ ი :

1. შეთაური.
2. ქართული ზრესა 1913 წ.
3. ხიზანთა საქმე ზეტერბურგში.—ან-ფარისა.
4. რისთვის მიუღოცა?—ეკალისა.
5. მე მსურს სიცოცხლე.—ი. მჭედლი-შვილისა.
6. შტარკალის ციხე.—მოთხრობა ეკ.გაბაშვილისა.
7. ნამცერკევი.—რიშ ბაბასი.
8. უკანასკნელი აშბები.
9. სახალწლო ფოსტა.—ლიმონასი.
10. ქართული თეატრი 1913 წ.—რაცისი.

1 იანვარი, 1914 წელი

გილოცავთ ახალ წელიწადს, მკითხველო! ასეთია ბუნება ადამიანისა, რომ იგი იმედითა სცხოვრობს, რადგანაც მისი გაუძლომელი გული არას დროს არ არის კმაყოფილი წარსულითა და აწმყოთი და ახალი წელიწადისაგან მოელის ხსნასა და შევებას. ყოველ წელს, რაც უნდა ბედნიერი ყოფილიყო იგი ჩვენთვის, უდიერად და უმაღურად ხელსა ვკრავთ და საუკუნეთა უფსკრულისაკენ წყევლა-კრულვით ვისტუმრებთ, რადგანაც კიდე ბედნიერებისა მიუწვდომელია და უფსკრული ჩვენი სურვილების აღუვსებელი. ახალი წელი მოვა, ახალ ბედნიერებას მოგვიტანსო ვიმედოვნებთ, თორემ მართალი რომ ვთქვათ რა მისალოცია ახალი წელი! ყოველი ახალი წელი ხომ სამარისაკენ მიგვიძღვება, ხომ იმას ჩაგვიჩინებს უღმობელი ბუნება: ეს ერთი წელიც ხომ გამოვგლიჯე შენს ხანმოკლეობასაო! ყველა იმას, ვისაც ბედმა უმუხთლა და აღარ შერჩენია სასიცოცხლო ძალა, ვისაც დაემსხვრა ლამაზი იმედები და მომავალი მისთვის დასუდრულია, ვისიც გულს, გავლილმა წელმა გადუ-

ვალი იარა დააჩნია და არც ახალი წელი უქადის წყლულის გაბათილებას, მას კიდევ მიელოცება ახალი წელი, რადგანაც იგი უახლოვდება ტანჯვის დასასრულს, მაგრამ ყველა მას, ვისაც სიცოცხლე მოსწონებია, კიდევ დამტკბარა, ვისაც სიამით მოველინა და სიამითვე გაატარა ძველი წელიწადი, იმას ვერ მივულოცავთ ახალ წელიწადს, რადგანაც იგი ახალია—უცნობი და შეუჩვეველი და ხომ გაგიგონიათ: შეჩვეული ჭირიც სჯობია შეუჩვეველს ღხინსაო.

ეს ხომ ასეა, მაგრამ მაინც გილოცავთ ახალ წელიწადს ყველა სულით და გულით ქართველს, რომელსაც არა რცხვენია რომ იგი ქართველია და სხვის ქურქში არ ეხვევა, რომელსაც საკუთარ „მე“-სთან ერთად არც თავისი ერი და თავისი სამშობლო მხარე დაუვიწყნია, რომელსაც ქვეყნის სიკეთე, საკუთარ ბედნიერებად მიაჩნია და უბედურებას მისას გულდათუთქული ჭირისუფალივით იზიარებს.

სოციოლოგიაში ორგანიული თეორია, სამწუხაროდ, ჩვენს დროში უარყოფილიც რომ არა ყოფილიყო, მისი უსაფუძვლობა იქიდგანაც კი მტკიცდება, რომ „საზოგადოება—ორგანიზმის“, „ერი—ორგანიზმის“ შე-

მადგენელი ნაწილები, ცალკე ინდივიდებს რომ თავი დავანებოთ, თვით ჯგუფები, წოდებანი, კლასები ერთურთის დახმარების და სოლიდარობის ნაცვლად, ერთმანეთის მიპირდაპირებად, ანტაგონისტებად, მოწინააღმდეგებად გამოდიან. რამდენადაც უფრო რთულდება (კხოვრება, ვითარდება საზოგადოებრივობა, ეს განთვითება, ერთი ერთეულის დანაწილება, დიფერენციაცია უფრო მკაფიო ხასიათისა ხდება. მაშასადამე, ნუ გვიკვირს, და ნურც სასოწარკვეთილებას ვეძლევით თუ ჩვენი ერთი მრავალ სხვა და სხვა მოწინააღმდეგე ბანაკებად დაყოფილია და დარაზმული. მაგრამ ამავე დროს ისინიც მართალნი იყვნენ ვინც კლასთა ბრძოლის იქითაც ჰხედავდა გადახედვას და ვინც ჰხედავდა, რომ ყველა „კლასებსაც“ თავზე ერთი სამშობლოს ცა ჰხურავს, რომ არის ხოლმე ისეთი დიადი მომენტები, როდესაც ამ მტერთა გზანიც დროებით ერთდება; ეს დანაწილებული „სხეული“ ერთდება, და როგორც ერთი განუყოფელი ერთეული, გრძნობს მომენტის სიმწვავეს. და არა ერთი და ორი მომენტი იყო წარსულ წელს ასეთი ერთსულოვნების გამამტკიცებელი ჩვენს საზოგადოებაში და ჩვენს პრესაში.

ბედის უკუღმართობამ დიდი ხანია ქართველების მაჯის-ცემა მიასუსტა და სამხრეთის შვილთა ბუნებით მოღუწებული ენერგია, უფრო მოადუნა და გაამეფა გულგრილობა, დაუღვევრობა. ჩვენს ბედში მყოფ ერისათვის კი ეგ ფსიხიკა დამღუბველია და აი, გასული წელი იმით არის საყურადღებო, რომ ამ დროს ერთობ ძლიერად და საგრძნობლად ჩაგვკრა თავში საშინელმა სინამდვილემ. ამ დროს უფრო დაჟინებით დაგვიკაკუნა კარები ერის მოზღვავებულმა საჭიროებამ და ძილი გავვიკრთო.

გასულმა წელმა უფრო ცხადათ დაგვარწმუნა რომ მტერს არა სძინავს და დაულაღვად სცდილობს სამარე გაგვითხაროს; დაგვარწმუნა რომ ტყუილად ვიმაღავთ სი-

რაქლემასავით თავს და ტყუილად გვგონია მტერიც ვერა გვხედავსო. ჩვენი ცხოვრების მეთვალყურე გვერდს ვერ აუხვევს იმ ცხადს სინამდვილეს, რომ გასულ წელში ბევრი ისეთი საკითხი დაგვებადა, რომელმაც ერთნაირად ააძგერა ყველა ქართველის გული, ბევრი საკითხი გამოვიდა ბუნდოვან ფრაზეოლოგიის სამეფოდან და გარკვეულად დაისვა გადასაწყვეტად.

ძნელი სათქმელია რომელ საკითხს უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს, რომელი უფრო საინტერესოა და საჭირობოროტო ჩვენი ქვეყნისათვის. თითქოს განგებ, გასულ წელს აღძრული საკითხები თანასწორად დიდ მნიშვნელოვანი გამოდგა, თითოეული მათგანი, თავის თავად ძირითადი საკითხია ჩვენი ეროვნული თვითშეგნებისათვის.

აბა თუ უმნიშვნელო იყო არჩევნები მე-IV სათათბიროში! განა ჩვენს მომავალ ისტორიაში როდისმე დავიწყებას მიეცემა და მნიშვნელობა დაეკარგება იმას, რომ „ქართველი“ ს.-დემოკრატია და მისი იდეალები თურმე ისეთი „ძლიერი ყოფილან, რომ თვით მის მტრებსაც აიძულებს იარაღი მის ფეხთა ქვეშე დააწყონ?!“ — ასე ახსნა სომხის ბურჟუაზიის დახმარება ს.-დემოკრატების ერთმა ძველმა და გამოცდილმა ლიდერმა. განა ძვირფასი არ არის ჩვენთვის ეს შემთხვევა, განა ჩვენს ერს თვალები არ უხედა აუხილოს ს.-დემოკრატების და სოლოლაკელების ასეთმა ერთსულოვნებამ?! განა საკმარისი არ არის ამხანაგ არშაკ ბაბოვის და ხატისოვის „სიხარულის წრფელი ცრემლები“, რომ ყოველი ქართველი დააფიქროს და პირჯვარი გამოასახვიოს!

ან თუ კახეთის რკ. გზის გარშემო ატეხილი დავა და აზრთა შეჯახება იყოს უმნიშვნელო ჩვენი თვითშეგნების გამოსარკვევად. სწორედ გასულ წელს დამთავრდა ეს საკითხიც და დავგანახვა ვინ საით ხრის სასწორს, ვინ რა მისწრაფებით არის სულჩადგმული და ვის რა რიგ სურს საქვეყნო

საქმეში ხელის მოთბობა. მეისრე აქ 1913 იყო და ისრები, ერთი ბაქოსკენ იყო მიმართული და მეორე კახეთისაკენ, პირველი სომხის ბურჟუაზიის მადას გვიჩვენებდა და მეორე კი ქართველთა ეროვნულ ინტერესებს. ან შეიძლება ს.-დემოკრატიების ბანაკში თვალსაჩინო ფუსფუსი და ეროვნულ საკითხის გარშემო ჯირითი იყოს უმნიშვნელო?! ეს ფუქსუსი რა თქმა უნდა 1913 წელს არ გაჩენილა მხოლოდ, მაგრამ საყურადღებო ის ძვალია, რომელიც ს.-დემოკრატიამ დებ. ჩხენკელის ხელით გადმოუგდო ხალხს.

ს.-დემოკრატია ერთობ მმოძრავი, მომქმედი და ვრცელ მასასთან დაახლოებული პარტიაა ჯერ კიდევ, რომ მას არ შეემჩნია და არ ეგრძნო ის რყევა, ის ინტერესი, რომელსაც ჩვენი ერი იჩენს ეროვნულ საკითხებისადმი და აი ისიც სცდილობს ჩვენი ცხოვრების ზღვაში ერთი ანკესიც გადისროლოს და გვარწმუნებს — ჩვენც დიდს ყურადღებას ვაქცევთ ეროვნულ საკითხსაო. მართლაც აქა-იქ გაისმის მათი ხმაც ამ საკითხზედ და იქნებ ოდესმე გონებიანადაც გადასწყვიტონ ეს მწვავე საკითხი რომ ჟინი ჩვენის პარტიებისა სხვა მხარეს მიემართოს, საქმის მხარეს, საცა სამკალი ბევრია, მოკალი კი ცოტა!

1913 წელს აგრეთვე ისევ განცხოველდა დიდ-მნიშვნელოვანი საკითხი ეგრედ წოდებული „სომეხ-ქართველთა“ ურთიერთობისა და იმ ხანაში გადავიდა, საიდანაც მეტის ყურადღებით, მეტის დაკვირვებით, მეტის სიფრთხილით და სიფხიზლით უნდა მოვეკიდოთ მასა. მართალია, ეს საკითხი მარტო გასულ წელს არ წარმომდგარა ჩვენთვის, ეს „ურთიერთობა“ წლობით კი არა საუკუნოებით ისახებოდა და ვინ იცის ჯერ კიდევ რამდენ ხანს დარჩება გარდუწყვეტილი, მხოლოდ ამ წარსულმა წელმა იმით დავავალა რომ ბევრ რასმე ახადა ფარდა, ბევრს მოჰგლიჯა ნიღაბი, ბევრს რწმენას და იმედებს გამოაცალა ნიღაბი და საკითხიც

თავისი დიდმნიშვნელოვანი სიმკაცრით დაგვიყენა წინა. ჩვენი ცხოვრების ბევრს „ფილოსოფოსს“ უკვე გადაჭრილი აქვს ეს საკითხი, მაგრამ ჯერ კიდევ დიდხანს განაგრძობს იგი „ერთ-ადგილზე სირბილს“.

ისიც ხომ ღირსშესანიშნავია, რომ ჩვენს განმარტოებულ „კლდეს“ ყოველ მხრით ეხეთქება ჩვენ მოწინააღმდეგეთა დაულაღავი და ხშირად გააფთრებული ტალღები და მტრადაცა ვართ გამოცხადებულნი ყოველი დემოკრატიული პრინციპებისა. ძველ დროში იტყოდნენ: ღმერთი ხომ ხედავს ჩემს სიმართლესაო, ახლა კი ვიტყვი: ქართველმა ხალხმა განგვსაჯოს, — შეცდომა შეცდომად ჩაგვითვალოს, თაღლითობა-თაღლითობად, ვისაც კი ეგ აღმოაჩნდება, და სიმართლე-სიმართლედ

ნუ თუ კიდევ საჭიროა სხვა მაგალითები იმის დასამტკიცებლად, რომ 1913 წელი ნაყოფიერი იყო ჩვენთვის! მართალია, მწარე იყო ჩვენთვის გასული წელი, ბევრი წყენა მოგვაყენა, სული შეგვიშფოთა, გული გვატკინა, მაგრამ მაინც ვიტყვი: დაილოცოს 1913 წელი! შენც გილოცავ მკითხველო, რომ გასული წელი ჩვეულებრივად მამა-პაპურ ძილში არ გაგიტარებია და გისურვებთ ეს მომავალი წელიც გეფხიზლოს და ისიც შინაარსიანი და სამშობლოს მეგობართა გამამრავლებელი გამომდგარიყოს.

ქართული პრესა 1913 წელს

პრესამ დიდი ადგილი დაიპყრო ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. პოლიტიკური საზოგადოებრივი ჯგუფები პრესის საშუალებით მოქმედობენ. ხალხი ყურს უგდებს მას, ხელმძღვანელობს იმ პრინციპებით რომელსაც აყენებს წინ პრესა. გაზეთი აუცალებელ მოთხოვნილებას წარმოადგენს ჩვენში, როგორც ცენტრისთვის, ისე პროვინციისთვის; ამ მხრივ 1913 წელი ქართული პრესის ცხოვრებაში

თვალსაჩინო წლად უნდა ჩაითვალოს. სწორედ ამ წლიდგან დაიწყო დემოკრატიზაცია ქართულის პრესისა. სიტყვა „დემოკრატიზაცია“ ვხმარობთ არა პროგრამულის მნიშვნელობით, არამედ იმ აზრით რომ საქართვებამ მოითხოვა გაზეთი უფრო ახლო ყოფილიყო ხალხთან. უწინ მარტო თბილისი აწვდიდა მთელ საქართველოს ჟურნალ გაზეთობას. წარსულ წელს კი მრავალმა ქალაქმა გაიჩინა თავისი საკუთარი გაზეთი. ნამდვილი დემოკრატიზაცია პრესისა სწორედ ეს არის. ქუთაისს, ბათუმს, სიღნაღს, უკვე თავისი გაზეთები აქვთ. ჰქონდათ თივისი გაზეთები ქალაქ გორსაც და ბაქოს ქართულ კოლონიას. სამწუხაროდ ამ ორმა უკანასკნელმა გაზეთმა დიდხანს ვერ იარსება. ასეთივე ბედი ეწვია თბილისში ორ ყოველ დღიურ გამოცემას, „ჩვენ დროებას“ და „ჩვენ აზრს“ და ქუთათურ „ოქროს ვერძს“. ამის მიზეზი უმთავრესად ხელმოკლეობა იყო, მაგრამ ეს მატერიალური ხელმოკლეობა საზოგადოებრივ პრესის ორგანიზულ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს. მიუხედავად ასეთის ნაკლისა, მრავალმა გამოცემამ სძლია გასაქირს და მთელი წლის განმავლობაში ასრულებდა თავის მოვალეობას.

1913 წელსაც ქართულ პრესას იმავე პირობებში მოუხდა მუშაობა, როგორც უწინ. ეს პირობები აუტანელი იყვნენ და უმთავრესად ადმინისტრაციულ ოპეკასა და ფისკში გამოიხატნენ. გაზეთის ნომრების აკრძალვა და ადმინისტრაციული ჯარიმა მუდამ მძიმე ლოდინით აწვა ქართულ ჟურნალ-გაზეთობას. ამ მხრივ უფრო დაზარალდნენ ქუთაისის გაზეთები. რედაქტორების სამართალში მიცემა და მათი დატუსაღება ისეთივე ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, როგორც წინა წლებში. მაგრამ მიუხედავად ასეთის ძნელის პირობებისა, პრესა მაინც პარნათლად ემსახურებოდა თავის დანიშნულებას.

უმთავრესი დამსახურება ქართულის პრესისა იმაში გამოიხატა, რომ 1913 წელს მან მტკიცედ ჩაუყარა საფუძველი მთავრობის კანონ-პროექტთა კრიტიკას. ექვი არ არის ამას იქით იგი უფრო მეტს გამოცდილებას შეიძენს და ყოველი ნაბიჯი მთავრობისა, რომელიც კი საქართველოს ცხოვრებას ეხება, საზოგადო აზრის მიერ უკრიტიკოდ არ დარჩება. ამას მით უფრო მეტი მნიშვნელობა ექნება მომავალში რამდენათ პოლიტიკური ხასიათი ქართულის პრესისა უფრო განმტკიცდება. ექვი არ არის ასეთი კურსი ქართულის პრესისა ერთის მხრივ თვით 1913 წელს მიეწერება. ეს წელიწადი საესე იყო ისეთის მოვლენებით, რომ პრესას ბევრი გამოცდი-

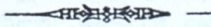
ლება უნდა მიეღო. კანონ-პროექტები მთავრობის საქართველოს ცხოვრების შესახებ, კახეთის რკინის გზა, სხვა და სხვა არჩევნები, კრებები, კოოპერატიული მოძრაობა საქართველოში, ქართველ-სომეხთა ურთი-ერთობა და მრავალი სხვა ასეთი საკითხები იყო რომელსაც პრესა უნდა აელაპარაკებინა. ცხადია, მთელი ქართული პრესა ყველა ამ საკითხებში ერთის აზრისა ვერ იქმნებოდა. პრესა საზოგადოებრივ დიფერენციაციის გამომხატველია, და ამ მხრივ ქართული პრესაც აზრთა სხვა და სხვაობას წარმოადგენდა. მაგრამ იყო წუთები, როცა ქართულმა პრესამ ერთსულოვნობა გამოიჩინა და ეს გამოიხატა მაში, რომ მთელმა პრესამ, განურჩევლად მიმართულებისა, დაჰკმო სურვილი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის მოსპობისა. ეს გარემოება კიდევ ერთხელ ზედმეტად გვიჩვენებს, რომ ქართული პოლიტიკური აზრი გაერთიანებისაკენ მიდის და შორს აღარ არის ის დრო, როცა ზოგიერთ მთავარ საკითხებში ქართულ პრესაში მოწინააღმდეგე აზრები აღარ იქმნება.

ყველა საკითხთა შორის მთავარი ადგილი ქართულ პრესაში ამ წელსაც ეროვნულ საკითხს ეჭირა. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ამ დიდ-მნიშვნელოვანმა საკითხმაც წინ წაიწია. რთულ დოგმატიულ საკითხებიდგან ქართული პრესა კონკრეტიულ საკითხებზედ დაეშვა. მაგრამ ეს სასიამოვნო სოვლენა ხელს არ გვიშლის მაინც ვსთქვათ, რომ მრავალ შემთხვევაში კამათი კვლავ „უგვანო საშუალებებით“ სწარმოებდა. საურთიერთო გაუბეგრება, პოლემიკური ჟინი და პარტიული ჯიბრი, აი დამახასიათებელი თვისებანი როგორც ავტორებისა, ისე მათ ნაწარმოებთა. ასეთ პირობებში, ცხადია, პრესა ვერ შესძლებდა საკითხის ობიექტიურად განმარტებას და ეროვნული საკითხი, ამ მხრივ, ჩვენ ჟურნალ-გაზეთობისთვის უფრო casus belli იყო საურთიერთო ჩხუბისთვის, ვიდრე საზოგადო პლატფორმა, რომელზედაც შეიძლება ძალთა კოორდინაცია. სამართლიანობას მოკლებული იქმნებოდა, რომ ასეთი საყვედური მარტო ერთი რომელიმე ჯგუფისთვის გვეთქვა და სხვებისთვის კალთა დაგვეფარებინა. სამართლიანობას მოითხოვს ვსთქვათ რომ არც ერთი ჯგუფი და არც ერთი ჯგუფის ორგანო არ იყო მოკლებული ამ ნაკლს.

დამახასიათებელ თვისებად უნდა ჩაითვალოს აგრედვე ისიც, რომ, როგორც წინა წლებში, 1913 წელსაც, ქართული პრესა, დიდი გაზეთები მაინც, სოციალისტური იყო. მართალია, ეს სოციალისტუ-

რი გაზეთები სხვა და სხვა მიმართულებებისანი იყვნენ და ხშირად ერთმანეთის სოციალისტობას თითონვე უარპყობდნენ, მაგრამ მაინც უნდა გამოეტყუდეთ, რომ ჩვენ პრესას ზომიერი ლიბერალური გაზეთი აკლია და ჩვენის აზრით, ასეთ გაზეთის როლს ვერ შეასრულებენ თვით ის გაზეთებიც, რომელთა სოციალისტობა მართლაც პრობლემატიურია. ამისთვის საჭიროა მტკიცე გარანტია შესაფერ პროგრამისა და პრინციპებისა. მოკლებულნი ქვეშაირტ სოციალისტობას, ასეთი გაზეთები მოკლებულნი არიან ასეთ ზომიერ პროგრამებსაც. ნამდვილათ კი ასეთ გაზეთის უქონლობა დიდი ნაკლია ქართულის პრესისთვის. გარემოებამ არა ერთხელ დაგვიმტკიცა მისი საჭიროება.

ვთავებთ რა ამ მოკლე მიმოხილვას ქართულის პრესისა, მიუხედავად ზემო ჩამოთვლილ ნაკლისა და შეცდომისა ჩვენ უნდა ვსთქვათ, რომ იგი, განურჩევლად მიმართულებისა, ნიადაგ დარაჯად უდგა ქართველ ხალხის ინტერესებს და ეკონომიურ მოთხოვნილებათა წამოყენებით, ეროვნულ ინტერესების დაცვით, თუ სხვა ზომიერ მოთხოვნილებათა ქადაგებით, მუდამ წინა რიგში ხალხის უფლებათა დაცვას აყენებდა. ეს გარემოება უფლებას აძლევს ქართულ პრესას თავისი თავი ხალხის უმაღლეს ინტერესთა წარმომადგენელად ჩასთავალოს.

ხიზანთა საქმე პეტერბურგში

(წერილი მეორე).

ნოემბრის უკანასკნელ დღეებში საადგილ-მამულო კომისია, სადაც ითვლება 67 დეპუტატი, შეუდგა ხიზანთა კანონპროექტის განხილვას. მომხსენებელად არჩეულია ვას. აკიმის ძე ხარლამოვი (კადეტია, ყაზახი, ყუბანის ოლქიდან), ხოლო თავმჯდომარეობს კომისიას ცნობილი დეპუტატი ს. ი. შილდოვსკი (ოქტომბრისტი).

კანონპროექტის განხილვის დროს ჩამოვიდნენ პეტერბურგს აგრედვე კანონპროექტის მოწინააღმდეგენი, მაგრამ ამათ, მოგვხსენებათ, ხუთი დღე რომ უარონ გარშემო ტავრიდის სასახლეს, შიგ არ შეუშვებდნენ კომისიაში დასასწრებლად.

1900 წ. ძველმა სახელმწიფო საბჭომ გადაწინაჯა სახიზნო კანონი 1891 წლისა, კრებაზე დასწრების ნება მისცა განსვენებულ გაბრიელ საყვარე-

ლიძეს, რომელმაც განუმარტა საბჭოს—ერთიორად ფასის გაღება სახიზნო საკუთრებაში (სახლ-კარი და სხვა) უსამართლობაა და წესსა და ადათს ეწინააღმდეგებაო. საბჭომ შეისმინა საყვარელიძის აზრი და დააკანონა, რომ აყრილ ხიზანს უნდა მიეცეს მხოლოდ ლირებულობა სახლკარისა, სამეურნეო შენობისა და ვენახ-ბაღისა და არა ორმაგი ფასიო. ხიზნად კიდევ ისა სცნო, ვინც დასახლებულა მამულის პატრონის ნებადართვით და არა ქურდულად და ძალმომრეობით. დიახ, ძველად, კონსტიტუციის შემოღებამ, დაინტერესებულ კაცს შეძლება ჰქონდა თვისი აზრი გამოეთქვა, ხოლო დღეს ეს შეუძლებელია.

ამის გამო საქართველოდან მოსულნი მოწინააღმდეგენი კანონპროექტისა იძულებულნი გახდნენ მიემართათ ქართველ დეპუტატებისთვის და ეთხოვნათ მათთვის—საშუალება მოგვეცით მოვახსენოთ საადგილ-მამულო კომისიას რაც სათქმელი გვაქვსო.

მოგვხსენებათ, რომ საქართველოს სულ სამი დეპუტატი ჰყავს: ნ. ჩხეიძე, ა. ჩხენკელი და თ. ვ. ლ. გელოვანი. ორნი პირველნი, როგორც დასეღნნი, ამა რა დახმარებას გაუწევდნენ მოსულებს. დასეღლებმა თვისი აზრი სათათბიროს უკვე მოახსენეს წერილობით, რაც მამული უჭირავთ ხიზნებს, საკუთრებად უნდა მიენიჭოს უსასყიდლოდო.

როგორც ჰხედავთ, ასეთი აზრი თვისის სიმართლივით დაქალწულობით თითქმის შეუდარებელია. საქმე ხომ ნათელია, მაგრამ ქართველი რის ქართველია, რომ ოპტიმისტი არ იყვეს. მაინც უნდოდათ მათი ნახვა და ნაფიქრებისა და ნაზარების გადაცემა ამ საგანზე. მართალია, გონება და ნება შებორკილი აქვთ დოგმებით, მაგრამ რაც უნდა იყვეს, ხომ ქართველები არიან, მათს ძარღვებში ხომ ყიზილბაშური სისხლი არა სჩქევს, ნუ თუ დასეღობამ სიმართლის კბილის გაჩხრეკის უნარი მოუტპო და ორჩაფეხიდან აღარ ჩამოვლენ, თუ კი დაუმტკიცებდნენ მოსულნი, რომ ორჯელ ორი ოთხია და არა ცხენის თავი.

სამწუხაროდ, ამ ისტორიულ „კავკასიის კვირიაკეს“, როდესაც სახელმწიფო სათათბიროს კომისიებში ირკვეოდა სამი დიდმნიშვნელოვანი, ჩვენის დაბეჩავებულის ქვეყნისათვის კანონპროექტი, პეტერბურგში არ იყვნენ არც ჩხენკელი და არც ნ. ჩხეიძე. პირველი ფოთში ჩარჩენილიყო, არ ვიცით რად, ხოლო ჩხეიძეს მოეკურცხლა სკობელეფთან ერთად ლონდონს. იქ თურმე კონფერენციაზე

დასასწრებლად გაეშურნენ. საქმე იმაშია, რომ „ბოლ-შევიკებმა“ დიდის მოთმინების შემდეგ ვეღარ აიტანეს „მენშევიკების“ სისხლშერეულობა და ექსორია უყვეს დასიდან. ჩხეიძეს და სკობელევს პირდაპირ უთხრეს—ვერ გიცნობთ პროლეტარიატის წარმომადგენლებად, რადგან არჩეულები ხართ საზიზღარ ბურჟუების ხმებითო, მართლაც ა. ი. ხატისოვის და ბ-ნ ხუნუნცის არჩეული დეპუტატი სადაური წარმომადგენელია პროლეტარიატისა! აი სწორედ ამ შინაურ დავიდარაბის გასარკვევად ლონდონს წაბძანდა აღმოსავლეთ საქართველოს დეპუტატი. რაკი ტფილისელ ელჩებს საკუთარი დეპუტატი პეტერბურგს არ დახვდათ, მიჰმართეს დასავლეთ საქართველოს დეპუტატს ვ. გელოვანს, საშუალება მოგეცით გაეცნოთ საადგილ-მამულო კომისიას ჩვენი აზრი განსახილველ კანონპროექტის შესახებო. მიუხედავად იმისა, რომ ვ. გელოვანიც შებორკილია პარტიულის დისციპლინით, რომ „მშრომელთა“ ჯგუფში ყოფნა განსაზღვრულ მოვალეობას მოითხოვს მისგან, მაინც უარი არ უთხრა ჩამოსულებს მცირე თხოვნაზე და შეჰპირდა გაეცნობთ დეპუტატებს და მათ გაუზიარეთ თქვენი მოსაზრებაო. მართლაც, თ. გელოვანმა მალე გაეცნო ჩამოსულებს რამდენიმე დეპუტატი, რომელთაც სიტყვიერად მოისმინეს, თუ რა წუნსა სდებდნენ მეფის მოადგილის მიერ შემუშავებულ კანონპროექტს. დეპუტატებმა ელჩებს სთხოვეს—ნალაპარაკევი დასწერეთ და დაწერილი წარმოუდგინეთ კომისიას. ვადად დაინიშნა ერთი კვირა.

დაპირებულ ვადაზე მოხსენება მზად იყო, მაგრამ სამწუხაროდ დეპუტატი გელოვანი ფრიად საქირო საქმის გამო, დროებით პეტერბურგიდან სხვაგან წავიდა და შეპირებულ ვადაზე ვეღარ დაბრუნდა. ჩამოსულებმა აღარ იცოდნენ, ვისთვის მიეცათ დაწერილი მოხსენება, ან ვინ მოახსენებდა საადგილ-მამულო კომისიას მათს აზრსა და განმარტებას. ამასობაში სენატორი ნიკოლსკი აჩქარებდა კომისიას, ჩქარა შეუდექით კანონპროექტის განხილვასო. რადგან მთავრობას დიდი ძალა აქვს დღევანდელ სათათბიროში და მთავრობის თხოვნას ძირს ვერ დაუშვებენ, დაინიშნა კრება საადგილ-მამულო კომისიისა იმ დღეს, როდესაც არც ერთი ქართველი დეპუტატი პეტერბურგში არ იყო. პირველ სხდომაზე მომხსენებელმა ხარლამოვმა სრულიად ობიექტიურად განმარტა, თუ რას წარმოადგენდა კანონპროექტი. რადგან კანონპროექტს მოწინააღმდეგე არა ჰყავდა, ხოლო დამცველი კი ბლომად

იყო—სენატორი ნიკოლსკი, ნ. ჯუნკოვსკი და სტრელბიცი, კომისიამ მოიწონა დედა-აზრი პროექტისა—უმამულო ხიზანს იძულებით მიეცეს ის მამული, რომელიც ხელში უჭირავსო და შეუდგა მუხლობრივ განხილვას. სულ მცირე ხანს გადააბულბულეს 8 მუხლი, თითქმის ნახევარი (სულ 20 მუხლია). მეცხრე მუხლის განხილვის დროს უბორძიკო, გამარჯვებული წინსვლა შეჩერდა. კომისამ დაინახა თურმე წინააღმდეგობა ამ მუხლისა უკვე მიღებულ და შეწყნარებულ მერვე მუხლთან. (მერვე მუხლი აკანონებს ერთმა გამოსყიდვას ხოლო მე-9, ორპირს). ამ ტოკვა—რყევით ისარგებლა ერევნის გუბერნიის დეპუტატმა მიხ. ივ. პაპაჯანოვმა და სთხოვა კომისიას შესწყვიტოს დროებით მუშაობა. მე მართალია, კავკასიის დეპუტატი ვარ. განაცხადა პაპაჯანოვმა მაგრამ გულწრფელად უნდა ვალვიარო, რომ დღეს პირველად მესმის—რა ხილია ხიზნობა. ამ კანონპროექტში ბევრი რაღაც გაუგებრობა იმალება, ვგრძობ ამას და ვერ—კი მივხვედრილვარ—სად არის ქეშმარიტება. თავაზიანობა და საქმის ინტერესი მოითხოვს, რომ დაუცადოთ ქართველ დეპუტატებს. ისინი გვეტყვიან, როგორც ადგილობრივ ვითარებათა საუკეთესო მკოდნენი, თუ რაშია საქმეო.

რალა თქმა უნდა, რომ ჩვენ საშუალება არა გვაქვს სიტყვა-სიტყვით მოგიყვანოთ დეპუტატ პაპაჯანოვის ნათქვამი. აქ აზრია მარტო ნახსენები და არა ის სიტყვანი, რომლითაც მან მიჰმართა კომისიას. კომისიამ შეიწყნარა პაპაჯანოვის წინადადება და შესწყვიტა მუხლობრივ განხილვა. მაინც პეტერბურგს უტბად მოედო ხმა, რომ საადგილ-მამულო კომისიამ პრინციპიალურად შეიწყნარა კანონპროექტი და უკვე მიიღო რვა მუხლიო.

სწორედ კრიტიკული ხანა იყო ეს მომენტი. შესაძლებელი ხდებოდა კანონპროექტის მიღება უკრიტიკოდ და მოუსმენლად იმ მხარისა, რომელიც დაბეჯითებით ამტკიცებს, რომ კანონპროექტი სიმართლესაა მოკლებული, რომ იგი ყალბ ცნობებზეა აშენებული, და რომ კანონი იგი საქართველოს მშრომელ და მოქირანახულე მკვიდრს მწარე ბედს უმზადებსო. დავანებოთ თავი მემამულეთა ინტერესებს, განა შესაწყნარებელია ასე დარდიმანდულად და „უპრაგონოდ“ ეროვნულ ტერრიტორიის დანიავება, გაფლანგვა! განა ესეთი საქციელი დიდი ცოდვა და დანაშაული არ არის ქვეყნისა და ერის წინაშე! განა არ გვეყო, რაც დაეკარგეთ, ნუ თუ რაც დაგვრჩია, იმას მაინც არ უნდა გაუფრთხილდეთ! ამ ჟამად ქარ-

თლის გლეხ-კაცობა, უმამულო, ან მცირე მამულიანი, დაინძრა და წლებზე ფეხს იდგამს, რომ მამული შეიძინოს სყიდვით. უკეთუ კარგა მოზრდილი ნაწილი ტერიტორიისა კიძულებით სხვისა ხელში გადავა, როგორღა მოახერხებს მერმე მის შეძენას, ერთი სამადაც მეტი ფული რომ გაიღოს? თავდაზნაურობის მამული რუსეთშიც, ჩვენშიც სანთელსავით დნება და ილევა. აქ სატირალი არაფერია, თუ იგი მამული მკვიდრს ჩაუვარდება ხელში, ხოლო როდესაც გასასყიდად განწირულს მამულს შორიდან მოსული წაიღებს, მაშინ დადგება ქრისტეს ტირილი. ბ-ნი ნარიძე ჯერ ეხლავე კათაკმეველსავით გაჰკივის უცხო ტომნი სქარბობენ ქართველობას ქართლ-კახეთშიო; მაშინ რაღას ინებებს ეს პუბლიცისტი, როდესაც ქართლ-კახეთის მიწად-მფლობელობას ჩამოუკრება ოცდა სამი ათასი კი არა, როგორც კავკასიის მთავრობა ამბობს, არამედ შეიძლება 100. 000 და მეტიც დესეტინა სახნავ-სათესი მიწა, სათიბები და საძოვარი, ესე იგი კულტურული ნაწილი ტერიტორიისა. გაქირდვით და ვაკილვით, როგორც ზოგიერთი პუბლიცისტი ჰკადრულობს, დიდი ეროვნული საქმე შეიძლება წახდეს სამუდამოდ. საქირაა ღრმად ჩაუფიქრდეთ საქმეს და წყალ-წყალობა უკუ-ვაგდოთ. ჩვენ პირადად დარწმუნებული ვართ, რომ თუ ეს საბედისწერო კანონპროექტი დამტკიცდა იმ სახით, რა სახითაც იგი შეტანილია სათათბიროში, ქართლს სამუდამოდ წელი მოსწყდება. ვინც ამ რწმენას არ იზიარებს, იგი მოვალეა დაარღვიოს ესეთი რწმენა მტკიცე საბუთებით და თუ ვერ შესძლებს ამას, ვალდებულია გვერდში ამოგვიდგეს, მხარ და მხარ იაროს ჩვენთან.

წერილი მესამე.

პეტერბურგს დაბრუნებულმა დეპუტატმა გელოვანმა სრული თანხმობა გამოუცხადა—კანონპროექტის მოწინააღმდეგეთა აზრს და კრიტიკულ შენიშვნებს სავესებით წარუდგენ კომისიასო, სთქვა. ეწყინა ისიც, რომ პირველი კრება კომისიისა იმის დაუსწრებლად მოხდა. საადგილ-მამულო კომისიის თავმჯდომარეს ს. ი. შიდლოვსკის ცალკე ტფილისიდან ჩამოსულგებმა სთხოვეს რომ რაიმე ფორმალური დაბრკოლება არ აღმოეჩინა დეპუტატისათვის. ბ-ნმა შიდლოვსკიმ მტკიცედ სთქვა—დეპუტატ გელოვანს სრული უფლება აქვს წარუდგინოს კომისიას ყველა ის მასალა, რასაც თვითონ დანახავს საჭიროდ, ხელის შემშლელი არაფერ ეყოლებაო.

საადგილ-მამულო კომისიის მეორე კრებაზე გელოვანმა წამოაყენა უმთავრესი ტეზისნი პროექტის მოწინააღმდეგებისა. (ეს მოხსენება იბეჭდება და ამ დღეებში ქვეყანას იხილავს. მსურველს შეუძლიან დაწვრილებით იმ წიგნაკიდან გაიგოს, თუ რა წუნსა სდებენ მოწინააღმდეგენი კავკასიის მთავრობის კანონპროექტს).

ამ მოხსენებაში მოწინააღმდეგენი ამტკიცებენ: 1) არსებული სახიზნო კანონი არის კანონი სალიკვიდაციო, მამული ეკუთვნის მემამულეს, ხოლო შენობანი, მოწყობილობა და ნაამაგდარი (ვენახი, ბაღი) ხიზანს. მოსპობა ურთიერთობისა უნდა მოხდეს ამ კანონის ფარგალში. ნებაყოფლობით საქმის გათავებას უპირატესობა ეძლევა. ამისათვის საჭიროა განსაზღვრული ვადა, რომლის შემდეგ თავისთავად ისპობა ურთიერთობა და ხიზანი ჰკარგავს უფლებას თავის საკუთრებაზე. როდესაც ხიზანი დიხსნის მამულს, ან შეაყიდვინებს შენობას მემამულეს და აიყრება, მაშინ მთავრობა მოვალეა სესხით მიეშველოს ორივე მხარეს და შემდეგ შეღავათიანი პირობებით გადაახდევინოს ვალი.

შესაძლებელია, ლიკვიდაციის დროს ვიხელმძღვანელოთ აგრედვე შარშან დამტკიცებულ კანონით—*право застройки*. ეს კანონი ფრიად საყურადღებოა, იგი ნათელს ჰფენს იმგვარ ურთიერთობას, როგორც ჰსუფევს ხიზანსა და მემამულეს შორის 2). ხიზანს არავითარი უფლება არა აქვს იმ მამულზე, რომელიც უჭირავს. შეუძლებელია, დაუპირდაპიროთ ხიზანთა მიწადმფლობელობა ჩინშევიკებისას, ან დროებით ვალდებულ გლეხისას. ვერც ჩინშევიკს და ვერც დროებით ვალდებულს ვერ აპყრის მამულის-პატრონი, ვიდრე იგინი იხდიან ჩინშს, ან ღალა-კულუხს. მაშასადამე ჩინშევიკი ჩვეულების ძალით, ხოლო დროებით-ვალდებული—კანონის ძალით, თანამოზიარეა მამულის პატრონისა მიწის მფლობელობაში. სახელმწიფოს უფლება აქვს ძალით ჩამოართვას მემამულეს მამული და მის თანამოზიარეს დაუმკვიდროს საკუთრებად ფასის გადახდით. აქ პროტესტი უადგილოა და უსაფუძვლო. შეიძლება ხოლოდ ვაჭრობა იმაზე—თუ რა ფასი მიეცეს მამულის პატრონს ჩამორთმეულ მამულზე, სწორედ ისე, როგორც ვაჭრობენ მთავრობა და კერძო კაცნი, როდესაც რკინის გზისთვის ძალით ართმევენ მამულს მესაკუთრეებს. სულ სხვაა ხიზნობის ბუნება. როცა გინდა, მაშინ აპყრი ხიზანს შენობის საფასურის მიცემით. მაშასადამე იგი არაა თანამოზიარე მემამულისა; ამის გამო იძულებით მა-

ულის ჩამორთმევა სრულიად უადგილოა. ხიზნებში ჰყავთ სახასო, საეკლესიო და დროებით-ვალდებულ გლეხებს. განა სრული აბსურდი არ იქნება— მიადგე ასეთს მემამულეს და ძალა დაატანო: გინდა თუ არა დაუმტკიცე საკუთრებად ხიზანს სახიზნო მამულიო? მერე და ვისი მამული დაუმტკიცოს?

3). რაკი ასეთია ვითარება საქმისა, სახელმწიფოს უფლება არა აქვს სხვისა მამულით მოაწყოს ხიზანთა მიწისმფლობელობა. — ხიზნები ჰელეავენო. ეს საბუთი არ არის. განა დროებით-ვალდებულნი არა ჰელეავენ. ზოგს მათგანს დღეს ჩიჩქნა მიწა აღარ აქვს სანადელო, მაგრამ მათს მიწის მფლობელობის გაფართოვებაზე არაფერია ჰფიქრობს. სახელმწიფო ვალდებულია იზრუნოს უმამულო ხალხისათვის, სულ ერთია ხიზანია იგი, დროებით-ვალდებულნი, თუ სახასო. ხიზანი რა წითელი კოქია, რომ უპირატესობას აძლევენ. სწორედ ასეც იქცევა მთავრობა შიდა რუსეთში და მილიონებს ჰხარჯავს უმამულო ხალხის მტკიცედ მოსაწყობად. ალაბი და საზომი ერთი უნდა იყვეს როგორც შიდა გუბერნიებისთვის, ისე განაპირა ქვეყნისთვის. როგორ შეიძლება, სახელმწიფომ თვისი მოვალეობა კისერზე მოახვიოს კერძო მოქალაქეს, ან წოდებას, მერმე ისეთს წოდებას, როგორიცაა თავად-აზნაურობა საქართველოში, წყალ-წადებული, გამოფიტული და განიავებული. თავად-აზნაურული მეურნეობა დაფუძულ — დანგრეულია და აოხრებულს რაღა აოხრება უნდა. არც ის უნდა დავივიწყოთ, ოთხი მეხუთედი ჩვენის მიწადმფლობელობისა კულტურისთვის გამოუსადეგარია.

4.) როგორია შექდგენილობა დღევანდელის ხიზნობისა? მოწინააღმდეგენი მტკიცედ და ბეჯითად ამტკიცებენ, რომ დღევანდელი ხიზანი: ან დროებით-ვალდებულია, ბ) ან სახელმწიფო გლეხი, გ) ან ესრედ წოდებული მაჩაბლიანთ ოსები. პირველთა მიწადმფლობელობა მოწყობილია 1864 წლის კანონით; სახელმწიფო გლეხისა მოეწყო (ან მოაწყობენ) 1 მაისის 1900 წ. და 21 აპრ. 1903 წ. კანონის ძალით, ხოლო მაჩაბლიანთ ოსების ბედი მოაწყო 1852 წლ. კანონმა. მარტო ამ შეიძის ხეობის ოსებს ხელში უჭირავთ სულ ცოტა 70.000 დესეტინა. სენატმა განმარტა, რომ ერთხელ მოწყობილ გლეხკაცს უფლება აღარა აქვს მოითხოვოს მეორედ მოაწყონ მისი მიწადმფლობელობა. რანაირად შეიძლება თვალი დახუქოს ადამიანმა და არ დაინახოს ის, რაც დღესავით ნათელია. მაგალითად ს. სათიხარში (ფრონის ხეობა) ჰჰ კომლია დროე-

ბით-ვალდებული გლეხი თ. მ. რ. ერისთავისა. ესენი 20 დეკ. 1912 წ. კანონის ძალით მიიღებენ საკუთრებად სახნავ-სათესს, გრამოტებში აღნუსხულს, აგრედვე შეინარჩუნებენ საძოვრისა და წყლის სერვიტუტებს. იგივე ჰჰ კომლი უცნია ხიზნებად აზნაურ გედევანიშვილს. მაშასადამე განზრახულ კანონის ძალით ხელმეორედ მოაწყობენ მათს მიწადმფლობელობას და მიანიჭებენ სერვიტუტებს: საძოვრისას, ტყისას და წყლისას. თუ საქმე „კამფეტივით“ დარიგებაზე მიდგა, დავარიგოთ მამული ყველამ, რაღაზე ვიწუხებთ თავსა. თორემ მარტო სათიხრელების ამალღება ვერაფერი ზრუნვაა ქვეყნისათვის.

5). მოწინააღმდეგენი ამტკიცებენ, რომ სათათბიროში შეტანილი კანონპროექტი სრულიად შეუშეშებელია: არ იცის მთავრობამ რამდენი კომლია ხიზანი, რა ზომის მიწა უჭირავს მემამულისა, რამდენი საკუთარი მამული აქვს; რა დარჩება მემამულეს, იძულებით რომ ჩამოართვან ნაწილი ხიზნების დასაპურებლად და სხვა. შეუძლებელია ვისიმე მიწადმფლობელობის მოწყობაზე ჰფიქრობდეს და ზემოდ ჩამოთვლილი ცნობანი არა გქონდეს. ეს იმასა ჰგავს, რომ თვალეზე ფისი წაისვა და მოგზაურობას შეუდგე. უეჭველია, ასეთი მგზავრი კლდეზე გადიჩებება; ასეც მოხდება. მოწინააღმდეგენი ამბობენ აი რას: სამაჩაბლოდან გამოსული მთიული, უკვე მოწყობილი 1852 წლის „უქაზით“, ჩაეხიზნა სადმე საციციანოში, შემდეგ გადავიდა კახეთში და შეიძინა საკუთრად მამული. სამს ალაკას მკვიდრად ფებს იკიდებს ასეთი გლეხ-კაცი. როცა ასეთი მაგალითი მრავალთაგან მრავალია, ლაპარაკი იმაზე, რომ მკვიდრად მოვაწყოთ ასეთი ჯურის კაციო, სწორედ რომ უხერხულია. ან კიდევ: ორი ძმა მემამულე გაიყარა, ერთს ერგო ხიზნებით დატვირთული მამული, მეორეს თავისუფალი. თუ კანონპროექტი დაკანონდა, პირველი სულით ხორცამდე დაიღუპება, ხოლო მეორე გაბედნიერდება. რისთვის უნდა მოხდეს ასეთი უსამართლობა? რომელი უმადლესი ინტერესი თხოულობს ამ სადალაქო ოპერაციას?

ტიფლისის გუბერნიის თავად-აზნაურობამ მრავალჯერ სთხოვა მთავრობას — კომლეთურად შესწავლეს ხიზნების მდგომარეობაო, გზაც უჩვენა ასეთის შესწავლა-გამოძიებისა, მაგრამ მთავრობა ჯიუტობს — ხელთა მაქვს ძვირფასი მასალაო და გამოაკვლევა საქირო არ არისო. თურმე ეს „ძვირფასი მასალა“ შეუკრეფია სტატსკი სოვეტნიკს მ. მ. ტებენკოვს. ქვეყანამ იცის, რომ ბ-ნი ტებენკოვი მხოლოდ სად-

გურ გომში ბრძანდებოდა და თარჯიმანის პირით ებაასა ხალხს. ასეთის წესით ცნობების შეკრება შეუძლებელია, მაგრამ რას იზამ, ჩვენი კაკალიც არ ჩხრიალებს, მათი კი ბამბაც ხმაურობს. მერე თუ შეიკრება ეს ძვირფასი ცნობანი, სად ალაგია, ვინა ნახა და ვინ გამოიყენა? თვალთ არავის უნახავს ეს მითიური მასალა.

6). თ. გალიცინმა ბრძანება გასცა—ხიზანთა პროტოკოლებში არ უჩვენოთ ზომა მიწისა, რომელიც ხიზანს უჭირავსო. ჯერ ერთი—ეს ბრძანება არღვევს არსებულ კანონს; კანონის დამრღვევი კი ღირსია სასჯელისა, ხოლო მეორე ისაა—გაგონილა სადმე, რომ მიწად-მფლობელობაზე ზრუნავდე, ადგენდე კანონს და არკი იცოდე—ვის რამდენი დღიური უჭირავს? ამგვარი აბსურდი მართო ჩვენში თუ შეიძლება, თორემ არა გვეგონია სხვაგან სადმე შეიძლებოდეს სადმე.

ამბობენ, ხიზნებს მიეცემათ 23.000 დესეტინა მიწაო. საიდან გაჩნდა ეს ციფერი? ვინ გაზომა სახიზნო მიწა? აი ოთხ კომლს ტამელს 600 დესეტინა უჭირავს. თითოს შეხვდება 150 დესეტინა სახნავი, სათესი, ტყე, საძოვარი და სათიბი. თუ ჩვენი ნათქვამი ტყუილია, რატომ არ გვამტყუნებთ? მაგრამ საიდან გავვამტყუნებთ, როდესაც ეს ცნობა ამოღებულია ოფიციალურ რაპორტიდან?

ხარჯის ამკრები ინსპექტორნი ჰმოწმობენ, რომ ხიზნებს უჭირავთ 23.000 დესეტინაო. როგორ, ბ. ინსპექტორებმა ფეხით შემოიარეს სახიზნო სოფლები და ისე დაზომეს? ან პლანებზეა გამოყვანილი ხიზანთა მიწის რაოდენობა? არც ერთი, არც მეორე. თვითონ ხიზნებმა უთხრეს ინსპექტორებს—ამდენი მიწა გვეჭირავსო და იმათაც აღნუსხეს თავიანთ დავთრებში. ხიზნები გიყვები ხომ არ არიან, სინამდვილთ ჩააწერინონ მიწის რაოდენობა და ერთი ათად მეტი იხადონ სახელმწიფო სადგილ-მიწაო და საეროებო გადასახადი. ამის გამო მოწინააღმდეგენი კანონ-პროექტისა ამტკიცებენ, რომ ოცდა სამი ათასის მაგიერ შეიძლება ასი ათასი დესეტინაც მიეზომათ ხიზნებს.

7) ყველგან, როცა მიწის—მოწყობაზე მიმდგარა საქმე, უეჭველად ვარაუდში მიუღიათ რაიმე ნორმა, ხოლო ხიზნებს უნორმოლ აძლევენ მიწას. დროებით-ვალდებულს ეძლეოდა კომლზე მაქსიმუმ 5 დესეტინა საჩუკავი, ან 10 დესეტინა ურწყავი, იმერეთში გიცილებით ამაზე ნაკლები, ესეც არ იკმარა კანონპროექტმა და ხიზანს ანიჭებს სერვიტუტს ტყისას, წყლისას და საძოვრისას. ხიზნებს დაუმტკი-

ცებენ იმ ნაქრებს, რაც ხელში უჭირავს. მიწის ნაქრები კი გაფანტულია, განსაკუთრებით მთა-გორიან ადგილებში. ასე რომ მთელ-მთელი მიწა მათს სარგებლობაში დარჩება. მიწის პატრონი ნომინალურ პატრონად იქნება ასეთს სოფელში, ან აგარაკში და უნდა იხადოს გადასახადი. შაურის სარგებლობას ვერ იხილავს პატრონი სერვიტუტებით დატვირთულ მიწაში. ვინ გაჰბედავს და შევა ასეთს სოფელში იჯარით ასაღებად მიწისა? მოიგონეთ კოშკელების და იფარელების საქციელი. სენატმა მართალია, უარი უთხრა—ხიზნები არა ხართო, მაგრამ აბა გაჰბედეთ და აბძანდით იფნარში შენის საკუთრების სასარგებლოდ. თვედორე ღლონტასაც კი ვერ ვუჩვენებ იქ ასვლას.

8) მეფის მოადგილე კავკასიაში ზოგ ხიზანზე ბრძანებს, რომ იგი ფიქტიური ხიზანიაო, ზოგი მონათლა როგორც „პოდლოჟნი“ და ერთს ღონიერს ჯგუფს დაარქვა „ტერრორისტი“. ამ ჯგუფმა ძალით მიითვისა საეჭვო უფლებანი (ОБЛАДАТЕЛИ МНИМЫХ ПРАВЪ) და ამ საეჭვო უფლებას იარაღით იცავნო. სახიზნო კანონ-პროექტის მოწინააღმდეგენი ამტკიცებენ, რომ ამ კატეგორიის ხიზანს ვერც ერთი მთავრობა სხვისა მიწის საკუთრებად ვერ მისცემს. თუ შეუძლებელი მოხდება, მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ ტერრორისტობა სარფა ხელობა ყოფილა, რადგან სხვის მიწის საკუთრებად მოგანიჭებენ. მაშინ გაბედნიერებულ ხიზნებს უეჭველია წაჰბაძავენ უმამულო სახასო გლეხნი და მცირე მიწის დროებით-ვალდებულნი (დღეს უკვე მესაკუთრენი) და ტერრორის გზას დაადგებიან პრემიის მისაღებად. უნდა იფიქროს ადამიანმა, რომ ვერც სახელმწიფო სათათბირო და ვერც საბჭო ამ გზას ვერ დაადგება და თუ დაადგება, მაშინ რაღა გვეთქმის, უნდა ვსდუმდეთ.

9) რამ შეუწყო ხელი ხიზანთა გარემოებას? მოწინააღმდეგენი ამტკიცებენ რომ ძველი ხიზნობა იყო უწყინარი. ისტორიული ხიზანი გაჰქრა, აღარ არსებობს, ზოგი ქალაქად წავიდ-წამოვიდა, ზოგი მესაკუთრედ შეიქმნა. დღეს სრულებით აღარ გვეგულება ისტორიული ხიზანი. ახალი ხიზანი, ძალზე რომ იკბინება, გაჩნდა 1861 წლიდან. ამ დროს დაიწყო ჩვენში გამიჯვნა. თვისება ჩვენებურ გამიჯვნისა ისაა, რომ ყოველ ვიგინდარას, ყოველს გამგელ-გამომგელს შეუძლიან განაცხადოს თავისი უფლებანი გამიჯვნის დროს, მიუხედავად იმისა, ეკუთვნის რამე თუ არა გასამიჯნავ აგარაკში და ასეთს კაცს მიწის-მზომელი სწერს როგორც მონა-

წილეს აგარაკისას. გამოჯენის დროს ატეხილი დავა გრძელდება ოცს, და ოცდა ათს და ზოგჯერ ორმოცს წელს. ვიდრე დავა არ დასრულდება, ნამუსიან პატრონს არ გამოუყოფენ თავის ნაწილს. თავზე ხელაღებული მონაწილე-კი, რომელსაც შეიძლება სულ ხუთი დღიური არ ერგება, სარგებლობს ამ გარემოებით და ასახლებს გარეშე კაცს ხიზნად საერთო მამულში. აი ესეთი რთული რამ დაიპყრო ჩვენს კურთხეულ საქართველოში, დაიძრა მთა და ძირს იხვლედა. რატომაც არა. ფლავს არიგებენ და ვინ დაიწუნებს მსუქან საქმელს. ხიზნათა მოტრფილე „სახალხო გაზეთმა“ საოცარი წერილი დაბეჭდა ლეგატუსისა. საფალავანდიშვილოში, სადაც 30,000 დესეტინა ითვლება, მთიდან ჩამოსულ ხიზნებს 10,000 დესეტინა დაუქვრიათ, ხოლო მკვიდრს დროებით ვალდებულს ჰქონია რაღაც 600—700 დესეტინა. დასელებთან ბრძოლაში გართულს გაზეთის სულის ჩამდგმელს ალბად არ წაუკითხნია იგი წერილი. თორემ აბა რა მოსათავსებელი იყო იგი წერილი გაზეთში.

10) მიუხედავად ყველა ნათქვამისა, თუ მაინც იძულებით შეყიდვა დაკანონდება, თანახმად ანდაზისა — ძალა აღმართსა ჰხნავსო, აუცილებლივ საქიროა სერვიტუტების მოსპობა. ახლად დამტკიცებულ მიწის-მოწყობის კანონთა ძალით რუსეთში სპობენ ყველა იმ დაბრკოლებას, რაც ხელს უშლის რიგთან მიწად-მფლობელობას. ასეთია სერვიტუტები, არეგ-დარევა მიწის ნაჭრებისა და სხვა. თუ ეს არ იქმნა განხორციელებული, ყოველი მაღლი დაეკარგება მომავალს კანონს და რამდენიმე წლის შემდეგ ისევ თავში საცემი გაგვიხდება საქმე.

მოკლედ ესაა შინაარსი იმ მოხსენებისა, რომელიც გადასცენ დეპუტატ გელოვანს სათათბიროს საადგილ-მამულო კომისიაში წარსადგენად. გელოვანმა პირნათლად ასრულა თხოვნა. კომისია სახტად დარჩა და მთავრობის წარმომადგენლებს მოსთხოვა პასუხი. რადგან პასუხი ვერ მიიღო კომისიამ, დაადგინა: გადაეცეს პოდკომისიას კანონპროექტი ვრცელის მოხსენების წარმოსადგენად პირველ თებერვლამდე 1914 წლისა, ხოლო ეთხოვოს მთავრობას შეჭკრიფოს საქირო ცნობანიო.

ამ გვარად კავკასიის მთავრობის კანონპროექტი უღდეური გამოდგა მიუხედავად იმისა, რომ კავკასიის იურიდიულმა საზოგადოებამ მოიწონა იგი.

პოდკომისია მალე შეიკრიბა, აღარ მოუცადა დამატების ცნობებს. პოდკომისიის კრებაზე სენა-

ტორმა ნიკოლსკიმ განაცხადა, რომ იმ ცნობებს, რომელსაც თხოულობს საადგილ-მამულო კომისია, ხუთ წელიწადს ვერ შეჭკრებს მეფის მოადგილის გამგეობაო. კანონის განხილვა და მისი დამტკიცება-კი ფრიად საქირო და საჩქაროაო, რადგან ხიზნები ჰვლეავენ და ანარქიას ბოლო უნდა მოეღოსო. სენატორ ნიკოლსკის ასეთმა განცხადებამ ძლიერ იმოქმედა პოდკომისიაზე და გადასწყვიტა დაკმაყოფილდეს იმ ცნობებით, რომელიც წარუდგინა სათათბიროს მეფის მოადგილის გამგეობამ. კანონპროექტი განიხილეს მუხლობრივ და თითქმის სავსებით მიიღეს იგი. შეიტანეს მხოლოდ ის ცვლილება, რომ ყველა ხიზნისათვის სავალდებულოა ერთგვარი ფასი მიწისა, იმისთვისაც ვინც ღალას იხდის მოსავლით და იმისთვისაც ვინც ფულად იყო გაბეგრული.

პოდკომისიის დასკვნა მოხსენდება საადგილ-მამულო კომისიას 20 იანვრიდან 1914 წ.

რადგან ოქტომბრისტების ფრაქცია დაირღვა და დაიფუშა, ხოლო ს. ი. შიდლოვსკი ამ დასიდან იყო არჩეული, შეიძლება კომისიისთვის სხვა თავმჯდომარე აირჩიონ.

პეტერბურგი.
8 დეკ. 1913 წ.

ან-ფარი.

რისთვის მიულოცო?

რისთვის მიულოცო საქართველოს ახალი წელი?

მე კეთილს არაფერს მოველი 1914 წლისაგან როგორც არ მოველოდი წარსულ 1913-საგან როგორც არ მოველოდი 1901-საგან როგორც არ მოველოდი 1801-საგან და ამიტომ რისთვის უნდა მიულოცო საქართველოს ახალი წელი?

იქნებ მომავალი წელიწადი ბედნიერ იმედს გვიღვიძებდეს და განახლების ნუგეშს გვაძლევდეს? ტყუილი ოცნებაა!

ქართულ ცხოვრებაში, არსებითად და ჩვენდა სასურველად დღემდის რა გამოიცივალა?

თუ მე-XIX საუკუნის მოწინავე ქართველობა რუსს მაღალ და დაბალ მოხელეთა კულში მიცუნცულვებდა და მოწყალეობას იხვეწებოდა.

დღეს ჩვენი „მაღალი“ ინტელიგენტთა წრენი რუსთა ინტელიგენტის იმავე კულზე მიჰკრობიან

და საითაც იგი კუდს გადიქნევს იქ ჩვენი „მალი-ლი“ წრეც გადაყირავდება.

თუ წარსულში ჩვენი წინაპრები მოხელეობასა და ეპოლეტებს სამშობლოს ანაცვალებდნენ.

დღეს—ქართველი მართველი ინტელიგენცია—სოციალისტურ ეპოლეტებს ანაცვალებს.

თუ პირველთ სამხედრო და სამოხელეო უწყებანი ჰყიდულობდნენ, მეორეთ — „რუსთა მუშათა პარტიები“, „ტრუდოვიკება“ და სხვა ამგვარი საქართველოს „მოყვარენი“.

და თუ წინად სამშობლო ნაწილ-ნაწილად იყიდებოდა, დღეს—„პარტიობით“ და მთლად იყიდება.

სამშობლოთი ვაქრობდნენ წინად.

სამშობლოთი ვაქრობენ დღესაც.

მაშ რაღა გამოცვლილა?

არაფერი...

მაშ რა კეთილს უნდა მოველოდე 1914 წლისათვის?

არა! საქართველოს ჯერ ახალი წელი არ დასდგომია!

საქართველოს ახალი წელიწადი იქიდან დაიწყება, როდესაც თავის სხეულს ერთს საშინელ პარაზიტს მოაშორებს:

ქართულ მოწინავე წრეების ფუქსავატ კარიზმს...

რომლის ძვირ „სჩოტებს“ ქართველი ერი თავის გამხდარ კისრიდან იხდის.

აი, ეს წელიწადი მართლაც ახალი და განახლების წელიწადი იქნება!

და მაშინ მეც გულწრფელ სიხარულით მულოცავ და დაულოცავ ჩემს სამშობლოს ახალს და ბედნიერ მომავალსა.

ეკალი.

მტარვალის ცინე

შუა ღამეა. უქარო ღამე. ღაჟვარდ ცაზედა მთვარე კაჰკაჰებს და თოვლით გადახენტილ სნეტაკ მიდამოს იღუმადობით სავსე შეხედულობას აძლევს.

დიდებულის თავად ზაადის დიდი სასახლე ამ მთვარის შუქზედ უფრო დიდად სჩანს და რაღაც ზღაპრულ მღევების უშეღებულ სადგურსა ჰგავს.

სასახლის და იმის გვერდით მდლა ამართულ კოშკის ზოლი დიდ მანძილზედ ჩრდილსა შლის და საერთო გაბრწყინვალებულ სურათზედ შავი ვეშაპივით გადაშოტიდა.

გარშემო სრული სიჩუმე შეფიქვს, არსაიდგან სმა, არც მოძრაობა, მხოლოდ აქა-იქ სარკმელებიდან სინათლე ბეჭუტავს და ეს სინათლე ერთად ერთი მახვილებულია იმისი, რომ სახლი მიტოვებული არ არის. დაას, სასახლე ხალხით სავსეა, მხოლოდ აქ მოფიქვნი ჩუმით სჯქმობენ, რადგან ბატონი თვით ძლიერია და ვეველას მასთან სიფრთხილე მართებს.

ქვემო სართულში ოჯახის ბურჯი—დასახლის იისხარი, საშობაო სამზადისშია და რამდენიმე მოსამსახურე გაფიცებით ასრულებს იმის ბრძანებას—განკარგულებას. აუარება ხორაგუული დიდის ხონჩებით აქვე აწევა და მზარეულთ უხუცესი ნინიაც დიდ უფემანშია: არ იცის, საიდან იწეოს გამასხინძლება. დიდი ბატონის ნახადრევის მშველ-ირმის ხორცით, იისხარის ხელსეედ ნახუქის ინდაურ-ქათმით, თუ ნადრევის ბატკან-ხაბიჭვრით? ან თუ ეახლუ-ფედავს, ნუმ-ქიშიშით შეზაკებულსა, შისტეს მან უბირატესობა და ამის შესახებ იისხარს რჩევასა ჰკითხავს.

— ვეველაფერს, ვეველაფერს უნდა გაუძღვე, დაუშურველად უნდა შეშხადდე, ჩემო ნინიკა, ლხინი იქნება დიდი, მძღარა! ჩემი აღზრდილი მზეთ-უნახავი, ჩვენი თამარი, როგორც ამბობენ, სვალ უნდა კახდეს სარძლოდ მეფის ძის ნარიმანისა და ხომ მიხვდები, რომ სვალინდელი ჩვენი ნადიმი სულ სხვა არის—ის ნადიმი ნადიმთ ნადიმი! აქ იქნებთან დიდნი მთავარნი, ეპისკოპოსნი, თავადთ-თავადნი და აზნაურნი წარჩინებულნი.

— წითელი ღვინო ბუფაჩაურის და თეთრი ღვინო შაქრანისა რუმბებითა სდგას? — მერიქიფივე, ხომ მზად გაქვს ტურტელ-სადენი, კულები, აზარფეშები, ეანწი რჩეული და გამჭვირვალე, ბროლის ჭიჭილები წითელ ღვინოსთვის?

— სუვეველაფერი დაწმენდილია, დალაგებული, როგორც რიგია!

— ხაბაზო, ზავლე, შენ რაღას იტყვი?

— მეც მზად გახლავარ: მთი, ლავაში, ქალა, ნახუქი, სვლახურები გამომცხვარი მაქვს და ამდენია ღვთისა წყალობა, რომ სამას კაცსა სამ დღეს ეყოფის!

II

ზაადის სახლსა, როგორც ზემოთ ვსთქვით, გვერდს აკრავს კოშკი, ტურტად ნაკები, ჩუქურთმიებითა ატრელებული. ეს კოშკი იყო მტერთ უძღვევლი. შიშის ზარს ჰქვენდა თავის გარშემო. საწებობი იყო ტყვია-წამლის, თავიდა-ბოლომდე სავსე იარაღით, კოშკის სარკმლიდან ზარბაზნის ლულა დღესაც კი მოსჩანს.

დღეს კი, როდესაც ცოტადენად მტერი მიუჩნდა

და კოშკი ესე ქსანს გადაჭურებს და მის მშენებელ ტუთ შუქვულ ნაპირთ უმხერს, ლამაზად მორთულ ერთ-ერთ ოთახში სააღის ქალი თამარი სცხოვრობს და კოშკის ირგვლივ გადაშლილ სურათს შეუდამ უყურებს.

ქალს დედა არ ჰყავს, ადრე დაბოლდა და ობოლს მხოლოდ გამზრდელი უვლის. იისხანრი დარბაისელი დედაკაცია, ეთაჟუნება თავისს აღზრდილს, დღე და დამ უვლის, თავს დასტრიალებს, თვალს არ აშორებს და ნიავ-ქარსაც არ მიაკარებს.

მხოლოდ დღეს მოხდა, რომ იისხანრ ქვევით ჩავი და დიდ საქმისთვის და დიდ საქმეში სულ დაკვირვდა მოვალეობა, თვალ-უგრის გდება და თამარს მისცა თავისუფლება და შეება სულის.

ქალმაც გაბედა, კარი გაუღო თავის სატრფოლს და თავი მისცა ტკიბილ დავიწყებას. მიჯნურთ იცინა, რომ ეს შემთხვევა იშვიათია და ხან მოკლეა და იშურვიან...

— ახლა კი წავალ, ჩემო ევედა!

— წახვალ...

— წავალ, დრო არის. განთიადია. თოვლიც დიდი სდევს, საფრთხე მომელის... იისხანრიც გათავებდა თავის საქმეებს და მცველად მოვა...

— მას ერთხელ კიდევ გადამეხვიე... კიდევ მკოტე, ჩემო შავარდენ, ჩემო ვაჟკაცო, მშენებლებზე ვაჟკაცთა შორის!... უკანასკნელად... უკანასკნელად გადამეხვიე... გული მივინჯის, რაღასაც მიქადს, საშინელებას, გამოურგვევალს...

— ოჰ, სასოებაჲ ჩემი სულისაჲ, თუ გინდ ათასჯერ დავგვინებო შენ ღვთიურ ბავს! ჩემო ღამაზო, დედაკაცო შეფეჲ, რის გეშინის? ცოცხლად თუ შეკვარი შენომ შენი ვარ... და კვლავ გაისმა ტრფილის ჰანგი, ჰანგი უტბესი, უღლიერესი ჰანგებთა ჩორის...

— ხვალ ნადიმზედ ხარ?

— დიახ, შენი კვნესე! და ამ სიტყვებთან რაინდმა ჩვენმა კოშკის სატრფილადგან გადაიხედა: თოვლით მოფურნილს მთა-ტყე-ველ-მიწოდოს, თვალ გადაუწვდენელს, და მთელ გარემოს ღვთის გაჩენილსა შუქურ ვარსკვლავი დაჰკამკამებდა, ადამიანის ხსენება ნიშნად კი არსად სჩანდა. ხვეის ძირშია მხოლოდ თეთრი ცხენი ტოტით თოვს ბდღვნიდა და თავის მხედარს წასვლას ურჩევდა. იგიც წავიდა.

III

თამარი დარჩა დადუმებული. იმისი სახე გაფითრებული, ჩაფიქრებული ხელთუქმნელ ნაკვთის მარმალღოსას ჰგავდა... ის წარიტაცეს შავმა ფიქრებმა და ნაშინი ტკიბილი სიყვარულისა რთლად განუჩინეს.

ფარული იყო ქალ-ვაჟის ტრფობა, არვიან იცოდა თუ რა უხობო დაშვებული იყო იმათი გრძობა. იღუმ-

დობამ სააღის ბინის, იგი აღზარდა და დაამწოვა, ცამდინ ახიდა გულის ჯავარი და სუეუნოდ შეკაკშირა...

მას რად ჩაფიქრდა ტურფა ასული? რად ჩამუქდა ფიქრით თვალები?

— ბატონი სააღ ხვალ სადილს მართავს, ვგონებ, სარძლოთა ის შენ გამზადებს. იისხანრმა სთქვა ნე-ზედისე— შეფის ძეს თურმე შენ უნახვიხარ, მოსწონებიხარ და ტრფობის აღი მოჰკიდებია...

— შეც ვნახე იგი მახინჯი, შავი აღმური ადგია ნარზედ, შებლ-შეგრუდა და მრისხანებით თვალნი სასვე აქვს...

— ხვალ იგიც მოვა და მამჩემი, რასაკვირვლოა, მას აიროვეს... ჩემს შავარდენსა, ნამდვილ შავარდენს, მომაშორებენ... მომაშორებენ? რა ვთქვი მე ესა?! ვის შეუძლიან ეს მოქმედოს, ვის შეუძლიან გული გამოიხოს... სულის სიღრმეში ცეცხლი აღიგონოს, დამწვას, დამდაგოს?... არა და არა! ჩემი შავარდენ შეფეთ-შეფა და მხოლოდ ის არს ჩემი ხატება და მის გარე-შე არავინ მიხდა... ხელს ვერ შემახებ, თვით ღმერთი წიდა!

— თუ მამჩემი ძალას მოიხმარს, თუ ამჯობინებს შეფის ძეს უკვანს ჩემს აღონსა, მე თავს მოვუვალავ... გადავარდები კოშკიდან კალეხედ... ვიცი შავარდენ თან გადამოვებ და იქ იმ სოფლად ქვეშს ავიკებო...

IV

არც სააღს სძინავს. ის ბოლოთას სტუმს თავის ოთახში, დიდ ფიქრში არის. — ხვალ გადასწვდება თამარის ბედი; სიძობას მოხვოს შეფის ძე ბრძენი, მარჯვენი ხელი შეფეთ-შეფისა, მთელის ოსეთის ბატონ-პატრონა და მბრძანებელი. ისიც შეწვევა შობის ნადიმ-ზედ.

უნდა უჩვენო ჩემი სიმიღადრე, ვმათა სიმრავლე, ოქროთ ნაჭედი ხმალი, ხანჯალი, მარჯვენის ძალა, არაბულები... მაგრამ რად მიხდა ევედა ესენი? განა არ იცის რომ მიდიდარი ვარ? ან ჩემი ქალი, ჩემი ასული უმზითუოთაცა კი არა ემარა დასამონებლად სიძე ბატონის? ჰაი, რომ ემარა! ნეტა თუ ვინ ჰყავს ბაღლად ამ ქვეყნად ჩემს თამარს? — სთინო, ღამაზი, საროს ტანისა და ჰკუთ ბრძენი — სიამავეა თავის მამისა და ღირსი სწორედ ტახტზედ ჯდომისა!

— ნეტა რას იტყვის, როცა გაიგებს? კი არ ეარ-ჰეოს უსახურობით. ? მახინჯი არის... წელში წახრილი... მაგრამ რა უძავს ვაჟკაცს ამითი? მით უფრო რომა, ეს შემთხვევა გმირობის დროა, მტერთან ბრძოლაში — არა მგონია, უარს არ იტყვას, ის ამაყა და შეფის რძლობას შეიფერიებს... თავს მალდა ასწევს, გრძობას

გონების დაუმორჩილებს... ჩემთვის ხომ რაღა, მეფის მძახლობა დიდი რამ არის! მაშინ ჩემ ბედსა ძალდი არ დაჭკუებს. და ჩემ მტერა გუნდი მიწას გეკვრის, სულს განიხავს. გავული მე მაშინ არწივებო ფრთებსა, გავიწავარდებ და დავიმონებ მთას აჯახუბულს...

— ეს რა ხმა ისმის?.. უცებ შესწევითა ყაალმა ფიქრი თვისის ოცნების და გადახედა დაბლა, მიწადგინა. იქ ხევის გაღმა მოტყნებდა თეთრ ცხენზედ მჯდომი ვანზე ჭაბუკი.

— ვინ არის ეს? საით უოფილა შეუღამისას?

— აა, შავარდენია მდალაშვილი... მდალაშვილი, ჩემი ნათლული! აქ რა უნდაღა?

„ის თურმე ეტრფის შენ ქალს მშვინიერს და შენი ქალიც ბანს აძლევს თურმე“, დარეჯანმა სთქვა...

— არ დაუფურე ჭორი მეტანა! როგორ გავხებდავს! როგორ გავხებდავს თავხელი გლახა, უჯიშის შვილი!.. თუ მართალია მგზავსი რამესი, შევაშინებ, კისერს მოვუტრებს იმ კულ-ბიკას!.. არემს ვაფრქვევინებ მშვინიერს ქალსაც... ოხ, დმერთო ჩემო, რა რიგა ვმოფთავ! გული მისკდება... ტვინი მქერუვა... ვით გავათენო ეს დამე გრძელი!.. როგორ მოვიქცეთ? როგორ დავრწმუნდეთ? რა გზას დავადგა?

ოჰ, გინაჩიებთ, სისხლს თქვენსას დავდევი, მუხანათებო!.. ვინ იცის იმ უგვარომ ჩემს ასულს წმინდას ხელიც შეახო? ხვალ რაღა უთხრა ბატონიშვილსა?.. ვაი სირცხვილო, თავლაფის დასხმავ და მერე ვისჯან?— შვილად შეგვეყოილს, ჩემის ხელითა მირონცხებული ლაწირაკისგან ამის ველოდი?.. ოჰ, მოთმინება, ნუ მიმართავებ; მაგონე რამე საშუალება, რომ საშინელის შურის ძიებით იგი ვაწმომ .. იქნება ვცდები? . იქნება აქ სადმე, სამუხსლეში ეკულის ვინმე? — ღამაზი გოგო ელისაბედი, ან ქვრივი ნინო, მთვარისა მგზავსი?..

V

გათენდა დილა, დილა ბრწინავალე, ვით თვით დღე იგი, „შობის“ მიზეზით გაბრწინებულე. მადლა მთის თავზედ ძველ მონასტრიდან ზარა მოისმა და განიფანტა მთელ ამ მხარეზედ. თოვლ ქვეშ მიუჩრულ ხალხი შეინძრა და ჩვეულებრივ დიდი, ჰატარა, ბერი და ნორჩი სადღესასწაულოდ გამოწეობილი, აღმართს შეუდგა და ბერებთან ტბილს ხმას სერობას ხმა შეუერთა და მუნ გაისმა ჰიზნი ცხოველი; „შობამან შენმან ქრისტე დმერთო“...

ზაალის სახლმაც გამოიღვიდა. დღეს მზის სხივებზედ ის სულ სხვა იყო. მრავალთ-მრავალი მსახურთა ჯარი დაფუსფუსებდა მისა გარშემო, ასუფთავებდნენ ეზო-უორეს მისსვლელ გზას, მეჯინიბენი ცხენებს ჰკაზმა-

ვდნენ არაბულებსა. ქვემოდან ზემოდ ეზიდებოდნენ სუფრის სამზადისს: ურიცხვს ჭურჭელსა და სანთავებს.

იისახარი დინჯად, შორს მჭვრეტად წინამდევრობ და და უოველს სჯანს ბინას უჩენდა. დიდ დარბაზშია, რომლის ცადა ქნილხ მძიმე ჭერს ცხრა მუხის ბოძი ძლივს იმაგრებდა, სუფრა გაშალეს ოქროს ქსოვილის და ჯამ ჭურჭელით ვარაყიანის, ოქროს საღვინით ვერცაღის კულებით, აზარფაშებით, ნათალი ბროლის შუშა-ჭიქებით იგი შეამკეს. ვერცხლის ღანგრებით ხორავი დასდგეს, საქსონის ჭურჭლით ქადა ნაზუქი, ნამცხვარი ჰური, სურნელოვანი, მრავლად დააწვეს, თაიგულების სამატიეროდ მწვანე ფარხისა ნაჭკრით სავესე სუფრის თავბოლოს ბროლის ნაფები ჩამამწვრავეს. სუფრის გარშემო ქნა, ხალხი მძიმე—ძვირფასი შემოუფინეს და ზედ დორები, მუთაქები ოქრომკვდიითა ამონაქარგი შემოუყარეს.

შუა დღის ჟამსა ეველაფერი უკვე მზად იყო. გაბრწინებულე დიდი დარბაზი სამეფო ზალატს ემგზავსებოდა და მსახურთ გუნდი გამოტყიული და დარსტული სტუმართ ელოდა.

წირვისა შემდეგ ეველაზედ ადრე ზაალ მობრძანდა. თვალი გადაავლო მეფურ სამზადის და იისახარს მადლობა უთხრა: „ჩინებული ხარ დისახლისი, ჩემო ბებერო, მაგრამ ერთი რამ გამოგეპნარა და, თუ გამართლდა ჩემი ეჭვები“...

— მობრძანდებიან, მობრძანდებიან! ამ სიტყვებით შემოირბინა ზირის ფარეშმა, ჰატარა ბიჭმა და იისახარ თავზარდაცემულ ბატონის სიტყვით, უკან ჩამოაღვა. შემუსიკეთა დაჭკრეს ნადრა და წინწილავა...

ეველა დალაგდა თავ-თავის აჯაგს. სუფრის თავს დაჯდა ეპისკოპოსი, მის გვერდით ცალმხრივ წული მეფისა და მეორეს მხრით სახლის ჰატრონი და მას მოუჯდა ქალი თამარი და დანარჩენი ეველა წვეულები ხარისხის დაგვარ, როგორც წესია ქართველის სუფრის, ამოირჩიეს ენა მეტყველი თამადა-ბრძენი და გამართა მეჯლასი დიდი, სწორუზოვარი.

მაგრამ ეველას სჯობს ზაალის ქალი, ის ვარსკვლავია უხვ მასწინძლობის და ეველას თვალი იმისკენა რბის. ოქროს ქსოვილით შემურვილი აქვს თავ ება-კისერი და დიდი ჯილა იკუნდისა თეთრ შუბლს უმშვენებს. მწვანე ხვერდის კაბა აცვია და მარჯალიტით მძიმედ ნაკერი თეთრი სარტყელი.

ის დინჯათა ზის თავზადურული და მხოლოდ ქვემო ქვეშ ათვალეურებს წვეულთა რაზმებს.

უცებ შენიშნა სუფრის ბოლოზე მან შავარდენი, რომელიც კრძალვით მას შესცქეროდა და მისი ეშხით იბნიდებოდა. რა რიგ მშვენდა, რა ეშხით იყო იგი ად-

სასუე! მტერს და მოევარეს ეველას ერთგვარად ჭაბუკ მგოსანზედ თვალი რხებოდა. ცეცხლებერ ეერთო ჩვენი თამარი, წელში გასწორდა, ეველს მოიღერა და თავის სატრფოს მან გაუღიმა, შერე ფიალა წითელი ღვინით ხელში აიღო და მას ანიშნა, რომ სვამს იმისსა სადეგრძელისა.

შავარდენიცა გაიმორა ნიშანი ქალის და ამის შემდეგ სუეველაფერი გაქრა მათთვის: სუფრაც, წვეულებიც და დიდი ღვინიც უფსერულს ჩაქცა. ისინი მხოლოდ ერთმანეთს სჭკრეტდნენ და ამ ჭკრეტაში იყო იმათთვის მთელი სოფლით, სიცოცხლის მრწამსი...

ზაალი გრძობდა, თვალით ჭებდავდა ეველას ამაებს... დარწმუნდა ნათლად თავის ეჭვებში და დაიხმუვლა შესაზარელად. ცეცხლები განდნენ იმის თვალეში. არც მას ესმოდა სტუმართა ღვინი, მოვალეობა მასპინძელისა სულ დაავიწყდა, ის მთლად ათროლდა, კრიჭა შეეკრა, სახეზედ რეინის გადაკრა ფერი. მაგრამ ვინ იყო ეურის მგდებელი, ვილა არჩევა შავს თეთრისკან? ბუღალხურის და შაქრანის ღვინო გამოეფა სტუმართა შორის და დაუბნელა ოვალთ მხედველობა.

— რა ამბავია ზაალის თავისა? ნეტა რა სტკივია, ან რა ეწეინა?

კუნჭულში მდგომი იისახრი მხოლოდ ხედავდა ბატონის ტანჯვას და არ იცოდა რითი აქსნა.

— ნეტა რად მოხრა მე ის სიტუეები, ან რა კავშირი აქვს მისსა სეგდას იმ სიტუეებთანა?

VI

დიდხანს გაგრძელდა ღვინი უზომო, გამხარულდნენ მღვდელნი და ბერნი, კარის კაცები და ახნურნი. „მრავალ უამიერ“ და შემუსიკოთ დაფი-ნადრა ეურს აურეუბდა.

შავარდენი და თამარი კიდევ მდლა სფეროში დახვარდობდნენ, იქ ნეტარობდნენ და ნეტარს სმიდნენ.

ზაალის შფოთვა სასლვარს გადავიდა, მან ვეღარ შესძლო თავ შეკავება და ხე-წამოხტა:

— მე, ბატონო ახლა მსურს თქვენი ეურადლება სხვა გასართობით დავიმსახურო. მინდა გაჩვენო ხმალი, აბჯარი მამის ჩემისა და ხმლის ტრიალი, მისი ხმარება ზაალიშვილთა ჩამომავლისა...

ეველს განცვიფრდა ღვინის დარღვევით, მაგრამ მასპინძელს დეემორჩილდნენ და ეურს უგდებდნენ.

ზაალმა სწრაფად ხმალი კედლიდან ძირს ჩამოიღო და თქროთ შეჭედელ ქარქამიდან ხელის კანკალით ამოაწვდინა.

— ხომ ხედავთ ამ ხმალს ჩინებულსა? ეს ხმალი ჩვენი დამცველი, ამით ვიბერობდით იმ მტერთა

გროვას, ვინც გაბედავდა ჩვენ დამცირებას, გვარის შერცხვენას და შეტინარებს თავებსა გჭრიდით...

— და აი ესლან დრო დაღვა დაჯვის!

— აბა, შავარდენ მალაღაშვილო, ხეხე წამოდექი! ხმალი შენც ხომ გაქვს? შენთან მსურს დღესა მე კენწლათა!

— ჩემთან... მზად ვარ ბატონო... მაგრამ სიტუეის თქმა აღარ დასცადა... და ნამზედ თავი მშენებით სასუე შავარდენისა, მიწახე ეგლო...

ხალხი გაოცდა... საშინელეამ იგი შეიპერო... თამარი ადგა... თავზედ ღეჩაქი შემოიგლიფა, საკინძი მკერდზედ ჩამოიწვევა და მამას მუნთალს მხოლოდ შეხედა და ეს შეხედვა ლხვარზედ ეფრო მჭრელი აღმოჩნდა; ზაალს მან დასცა შიშის ზარი... ხმალი დაფარდა... კედელს მიეურდო... შერმედ თამარმ სწრაფლ დაიხოქა და ჯერ ისევე თბილს ბაკს სატრფოსას ის ეანბორა... გულში ჩაკრა და მისი სისხლით მთლად შეიღება უბე და კალთა, შემდეგ საჩქაროდ მან მიიბინა კოშკის სარკმელთან და მინამ ვინმე კანს მოვიდოდა, ძირს გადაეშვა.

უფსერულმა ჩანთა წველი ვარსკვლავი მანათობელი და ხალხმა დაჭკომ მამა მგობელი და სახლს მისსა მტარვალის ციხედ დღესაც უწოდებს.

ექ. გაბაშვილისა.

მე მსურს სიცოცხლე!..

მზევ, ამობრწყინდი, განახლდეს კენესა, ამოაქოთონ ფიქრებმა გული, რომ დავეწაფო კვლავ სიცოცხლესა, ახალ ტანჯვათა მოწყურებული. ტანჯვებმა სული განმისხებტაკეს, გულში აღმიძრეს უმანკო ლოცვა, ტანჯვებმა ღმერთთან მილაპარაკეს, გადამავიწყეს მიწაზე ცოცვა... მე მსურს სიცოცხლე: კვლავ ვიპოვონო, კვალად ვიტანჯო, დავღვარო ცრემლი, დავკარგო სევდა, რომ კვლავ ვიპოვონო, ფიქრთ გამოქედით დავსაჯო გრდემლი. მე მსურს სიცოცხლე, გესმით, სიცოცხლე! მინდა უყურო მიწასა, ცასა, რომ განუყრელად მსდევდეს სიობლე, რომ განვიცილიდე მუღმივად წვასა!

ი. მკედლიშვილი.

ნამცერევი

თუ საქართველო აღარ იქნება, ქვა ქვაზედაც არა ყოფილა.

*

ქართველი კაცი ყელსაც რომ იჭირდეს, გულს მაინც არ გაიტყვს: აი ახლა მოვა ჩემი მოკეთე და დანას დამაგდებინებსო.

*

ქართველის დუქანში პირველად რომ შეხვალ, დახლიდარი მასპინძლად დაგხვდება, მეორედ—ნათლიმამად, მესამედ კი—ბატონად.

*

ქართველს კაცს რომ დაუჯერო, ყველა ნაკლი ქართველ კაცსა სჭირს, თვითონ კი—არც ერთი.

*

ქართველმა კაცმა ღმერთი ჭკუით იცნო, თავისი მტერი კი ვერც ჭკუით და ვერც თვალით.

*

რაც უნდა გაიბეროს ქართველი ღენერალი, რუსს პოდპორუჩიკს მაინც მეტი პატივი აქვს რუსობაშიაც, ქართველობაშიაც.

*

მდიდარი ქართველის სახლი ღღეს ქარვასლაა, ზეგ—ნაოხარი.

*

რაც უნდა გაკადნიერდეს ქართველი მღვდელი, რუსს დიაკონს იმას ვერ გაუბედავს, რასაც ქართველს ეპისკოპოსს.

*

ქართველი ისე შეეჩვია მონობას, რომ ბატონის გამოცვლა განთავისუფლება ჰგონია.

რიზ ბაბა.

უკანასკნელი ამბები

ილია ქავჭავაძის სახლის გამოსასყიდათ შემოსწირეს:

მიხ. პეტრ. სარაჯიშვილმა	25 მ.
ექ. ნიკ. შ. მელიქიშვილმა	50 —
რევაზ ალექ. გაბაშვილმა	50 —

ეურ. „კლდის“ რედაქციამ	25 —
ექ. ა. ნ. დიასამიძემ მეულლითურთ	50 —
ექ. ვახტ. სოლ. მუსხელიშვილმა მეულლითურთ	50 მ.
დავით ვლ. ვაჩნაძემ მეულლითურთ	50 —
ექ. ვახტ. დავ. ღამბაშიძემ მეულლ.	50 —
ივ. ივ. ზურაბიშვილმა	25 —
იოსებ ივანძემ	100 —
„სახალხო გაზეთის“ რედაქციამ	25 —
ხარკ. ქართ. სტუდენტთა ჯგუფმა	11 მ. 50 კ.

ილიასეულ სახლის გამოსასყიდად შემოსწირეს წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოებას კიდევ შემდეგ პირებმა:

ექიმ. თავ. ნიკ. ალ. ჯანდიერმა	50 მ.
თავ. ზ. დ. ბარათაშვილმა	100 —
ალ. ბეს. მდივანმა	25 —
აშ. ბეგოვმა	100 —
ბ. ც. მდივანმა	25 —
ნაფ. ვექ. ი. ა. ბარათაშვილმა	50 —
თ. დ. გ. ჯორჯაძემ მეულლითურთ	60 —
ბ. ნ. ქრელაშვილმა	22 —
თ. დ. ე. ჩოლოყაშვილმა	25 —
ექ. ივ. ე. თიკანაძემ	25 —
ალ. ბ. შიხინოვმა	50 —
სულ	560 მ.

შ. შიუკაშვილმა შესწირა 25 მანეთი ქართულ სხვა და სხვა დაწესებულებათ, და აქედან ხუთი მანეთი ილიასეულ სახლის გამოსასყიდად.

კიევის ქართველებში დ. მარინაშვილს და დ. ნ. ნაზბეცოვს შეუგრძობიათ ამავე მიზნისათვის 53 მან. 13 კ.

ყვარლის კოშკი. ყვარლის სამკითხველოს გამგეობამ ამ ერთი თვის წინ „ახალ კლუბს“ მიმართა თხოვნით, სადაც აღნიშნა ილიას კოშკის უმწეო მდგომარეობა და სთხოვდა დახმარებას. მასთან წარუდგინა ხარჯთ-აღრიცხვა კოშკის შეკეთებისა შედგენილი ლ. ჭაუტაშვილის მიერ. სულ გამოვიდა 400 მანეთი, რომელიც „ახალ კლუბის“ მამასახლისთა საბჭომ ერთხმად გადაუწყვიტა. დიდის სიამოვნებით აღნიშნავეთ, როგორც ყვარლის ინტელიგენტთა ინიციატივას, ისე „ახალ კლუბის“ კეთილ განზრახვას. ვგონებთ, რომ ეხლა ყვარლის კოშკის შეკეთება, გამაგრება უზრუნველ-

ყოფილი იქნება, მგოსნის აკვანიც მოვლილი და, როგორც ამასწინად ვწერდით, ბოლო მოელება და უსრულებელ და ფუქსავატ წუწუნს და გოდებას.

ამ ქამად თბილისში იმყოფება კომპოზიტორი დ. ი. არაყიშვილი, რომელიც მოუწვევია „ახალ კლუბს“ კონცერტის გასამართავად. კონცერტი გაიმართება საშს იანვარს, და შესრულებული იქნება კომპოზიტორის ახალი ნაწარმოებნი. სხვათაშორის შესრულებული იქნება „თღშ.ქალთა ცეკვა“ და სხვა.

ამ დღეებში მოხდა შეერთებული კრება ოსმალეთის სომხების ოთხი პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელთა. კრებამ ითათბირა იმის შესახებაც, თუ როგორი საერთო გეგმა შეიმუშაონ. კრება იმ აზრს დადგა, რომ უმთავრეს ეროვნულ საკითხებში პარტიებს შორის უთანხმოება არ არსებობს.

ქართველ გლეხთა ღალადი. რედაქციამ ცნობები მიიღო, რომ ქართლის რამდენიმე სოფელს მიუმართნია თხოვნით სათათბიროს დეპუტატებს ე. გელოვანისათვის და კ. ჩხეიძისათვის, რომ მათ ყოველი ღონისძიება იხმარონ და ხიზანთა კანონპროექტი ასე უსამართლოდ და ს.ჩქაროდ შეთხზული ამიერ კავკასიის მთავრობის მიერ სათათბიროს არ მიადებინონ. რადგანაც, ამბობენ ქართველი გლეხები, თუ უკანასკნელი პროექტი კანონად იქცა, მაშინ ისეთ ძალზე შევიწროებულ და ბევრგან უმწაწყლო ქართველ გლეხობას ტყეების და საძოვრების სარგებლობას ამ ქამად სრულიად უსპობს და საშუალოდ ნუგეშს უკარგავს ოდესმე მაინც თავის ოფლით მორწყულ ალაგების საკუთრებად შექმნისას და ცოტადი მაინც განზე გაწევისას.

მანეთი — ათ შაურად. როგორც შემთხვევით გავიგეთ შემდგარა სომეხთა ერთი ჯგუფი, რომელსაც მიზნად დაუსახავს „სანადღო“ ფულის შესყიდვა იმ მემამულეთაგან, რომელთაც ეს უკანასკნელი ახლო მომავალში უნდა ერგოს. მანეთში ათ შაურს იძლევიან ე. ი. ნახევარ ფასში ყიდულობენ. გავაფრთხილებთ ქართველ მემამულეებს, ცოტათი თავის შეკავება და მოთმინება გამოიჩინონ და ასე ფუქსავატად ნუ შეაქმევენებენ ქუცხოვლებს თავის ქონებას, მით უფრო, რომ ეს ფული ერთი წლის შემდეგ უსათუოდ დაურიგდებათ. მასთან დეპუტა-

ტთა საკრებულოსაგან მოვითხოვთ, რომ იგი საჩქაროდ შეუდგეს დადგენილების სისრულეში მოყვანას, რომელიც ამ ფულიდან ფონდის შეგროვებას შეეხება. ზენა ვფიქრობთ, რომ კარგი იქნებოდა ამ საქმისთვის განსაკუთრებულ კომისიის მოწყობა, რადგანაც მარტო მწყობრ მუშაობას შეუძლიან ამ რთულ საქმეში საქირო ნაყოფის გამოტანა.

ტირიფონაში განსაკუთრებული სამხედრო კომისია დადის, იღებს სოფლის მიწების, სამოსახლეობის და თვით სახლების გეგმებს და უთვლის გლეხობას — მომავალ თებერვლიდან მიწებს ნულარ მოხნავთო. სრულიად იყრება 11 სოფელი და 24 სოფელი უმამულოდ რჩება, ე. ი. ეს ფაქტიურად მათი აყრა იქნება, ქართველი გლეხები საშინელ მდგომარეობას განიცდიან. მათ ოჯახებში ტირილი დგას და პატრონი არსად უჩანს. სამხედრო უწყება მათ კახეთში გადასახლებას უპირებს დაწვრილებითი ცნობებს უახლოეს ნომრებში მოვათავსებთ.

საკოოპერაციო სექციამ ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებისამ თავის უკანასკნელ სხდომაზედ გადასწყვიტა დააარსოს ქ. თბილისში, ვერის რაიონში მომხმარებელი მაღაზია „მეურნე“. საზოგადოების წესდება და თხოვნა გუბერნატორს კიდევ წარუდგინეს დასამტკიცებლად.

რუსეთში გზავნიან ქართლის აგრონომებს: (ხარკოვში და სხვა ქალაქებში) ე. კარბელაშვილს საერობო აგრონომიის საქმის საწყობის დასათავალიერებლად და ინსტრუქტორს ა. კახელაძეს მერძეობის და საკოოპერაციო კურსებზე.

სახსაღწლო ფოსტა

- ვუსურვებთ:
- ქ. შ. წ-კ. გ. საზოგადოებას — „უსახსრობისა გამო“ ყველა სახსარის დაკარგვას.
- დეპუტატთა საკრებულოს — კიდევ ორ „იუნკერს“.
- საადგილ-მამულა კომისიას — ბუხრისთვის შეშას, რომ არ შესცივდეს.
- სამეურნეო საზოგადოებას — ერთს თვალგამოთხრილ მეურეს მაინც.
- საზ. „კახეთს“ — ლოთების გამრავლებას.
- ქ. საურ.-ერ. ნდობის საზოგადოებათ — ვექსი.

ლების პროტესტებს.

ქ. საადგილ-მამულო ბანკებს - ქართულ მიწა-წყლის გაყიდვას და პროგიმნაზიების გავრცელებას.

ქართველ ღვდლებს ავტოკეფალიას „ბლიულ-ზედ“.

სოფლის მასწავლებლებს — მუნჯურ მეთოდს ბავშვების დასამუწავებლად.

ქართულ გიმნაზიას მესამედ ჩაგირავებას.

„სახ. გაზეთს“ - რეზინს—საღებქად!

„ერს“—Bravo!

„ფიქრებს“ „სიტყვებს“ „მერცხლებს“ და მათ } სომხის სიყვარულს და მეგობრებას სამარმდის. მსგავსს გაზეთებს —

ჟურ. „განათლებას“ საჩუქარს: „ასე ამბობდა ზარატუსტრა“ თხზულება ლ. ბოცვაძისა.

„თემს“—?!...

„ზაკ. რეჩს“—გადატანას რედაქციისას ნავთლულში.

„ზაკავკაზიეს“—მალაკნების და დუხაბორების აღტაცებას.

ბ. გოთუას—სურ-კარაპეტის მფარველობას.

ლ. ყიფიანს—არამიანციის საავადმყოფოში დაბრუნებას.

თ. სიბირსკის -სომხურად და არა ქართულად წერას.

ბ. სტრელბიცის—ახალ უციფირო-უდოკუმენტო კანონ-პროექტების შედგენას. და თავის „პატრეტის“ ხალხისთვის უფასოდ დარიგებას.

ა. ხატისოვს—მაღალ „დამის“ მიერ შეკერილ თეთრ შარავალს.

პოლიტენნიკუმს ნავთლულში - სუფთა ჰაერის ერთ მისხალს და „საქალაქო“ მიწას.

ქართლებს - მანთაშეებს, აკულოვებს და მერე სასიამოვნო სიმღერას: „Последний денечек“-ს.

კახელებს—კახურ მრავალ-ჟამიერისაგან მოსვენებას.

იმერლებს—ქართლ-კახეთში შემოხიზვნას და უკანასკნელთა განთავისუფლებას სხვათა „ხიზნობი საგან“.

მთელ ქართველობას— ი. გოგებაშვილის საყმაწვილო მოთხრობის წაკითხვას: „იავნანამ რა ქნაჟი“

ლიმონა.

ქართული თეატრი 1913 წ.

შაბლონური ბაასი თეატრის მნიშვნელობაზედ საზოგადოთ, - მის ესთეტიურ-ზნეობრივ მასწავლებელ ღირსებაზედ, მის, გონების გამახალისებელ, გრძობის გამფაქიზებელ და ენის მაწრთობელ თვისებაზედ; და კერძოდ—ჩვენს სამშობლო სცენაზედ, მარტოოდენ საცა ვითვისებთ ცოცხალი, კულტურულ-ლიტერატურული ენით გამოთქმულს აზრებს, საცა, ჩვენს უკულმართობის დროს, თვით პოლიტიკურ აღზრდასაც ებადება ძირები, — იქმნება ატმოსფერა ერთსულოვნობისა, — ამ საგანზედ ბაასი შორს წაგვიყვანდა და მის სასტიკ მოთხოვნილებათა სფეროში, ქართული თეატრის წრეგანდელი პროკრესი დაიჩრდილებოდა. ამ უმაღლესი საზომით რომ მივადგეთ ჩვენი ეროვნული რამპის შესავალს, ბევრს სანუგეშოს ვერასა ვნახავთ, რადგან ბუნებრივი ტალანტი, ღვთით ნაბოძები, ბევრია თითქო, მაგრამ წვრთნა კულტურული, შეგნება საკუთარის დანიშნულებისა, განსკვრეტა ხელოვნებითი ტიპისა — მეტად ნაკლები... ისე ნაკლები, რომ .. ეპ, დღეს არ მინდა ამაზედ ლაპარაკი.

დღეს ქართული თეატრი გარდამავალ ხანაშია და ამიტომ კრიზისს განიცდის: ერთის მხრივ ბლომადაა ძალა შემოკმედებისა, ის ნიჭი, რომლიდანაც იფურჩქნებიან უცხო ყვაილნი ადამიანის ჰენისა, და მეორეს მხრივ მეტად ნაკლებია მკაცრი ხელი, რომელიც ხელოვნებისთვის არ ზოგავს პიროვნებასაც კი, ამ უმაღლეს წერტილს არსებისას. ხელოვნება თვით არის განპიროვნება, გამოკვეთა, გამოსურათება ზენაარ იდეათა და ამიტომ მისთვის, როგორც უმაღლეს ღვთიურ პიროსათვის—არ არსებობს სახე ცალკე პირისა.

მხოლოდ ამ იდეის მიახლოვებით მიადწია რუსულმა „სამხატვრო თეატრმა“ მთლიანობის აპოგეის; თუმცა, უნდა გამოვსტყდეთ, ეს მთლიანობა მეტად ძვირად უჯდება მაყურებელს რაკი ხელოვნებისათვის გალახულია ხშირად თვით სული ნაწარმოებისა. ამ მხრივ ჩვენი სამშობლო სცენა უფრო მეტს ძვირფასს მასალას წარმოადგენს, რადგან არასოდეს მზიური ტემპერამენტი ჩვენის ერისა არ ჩაიკვეცება ისეთ განსაზღვრულ ფორმაში, როგორშიაც ყალიბდება ჩრდილოელი. სამხატვრო თეატრში ბევრია სიმხატვრე, თუ ითქმის ასე, მაგრამ ნაკლებია თვით სინამდვილე, სი-

კოცხლე. და რადგან თვით ბუნებამ მოგვანიჭა, მზის სხივთა საშუალებით, ტემპერამენტი ინდივიდუალისტური, ჩვენ უფრო მეტი გვმართებს დისციპლინა ერთობისა, მაგარი ხელი, შემაჯავშირებელი ცალკე რკალთა და აქ, სცენაზედ უდიდეს ადგილს იჭერს რეჟისურა. რეჟისორი ისეთივე შემოქმედია, ისეთივე ძალა უჭირავს ხელთა, როგორც იუპიტერს, როცა იგი ელლინთა კულტურულ ცხოვრებას ხაზავდა და აყალიბებდა, ან როდესაც რომაელთა ლეგიონერებს ქვეყანასა ჰყენდა, ერთი მთლიანი სურათის გამოსაქანს აკებლდა... საკაცობრიო სურათისა. რეჟისორი მბრძანებელი და იმავე დროს საყვარელი მბრძანებელია მსახიობთათვის, რომელნიც მისი გონების, ესთეტიური გემოვნების და შეგნების სალაროს ექვემდებარებიან.

გვყავს თუ არა, ასეთი რეჟისურა? არა, ჯერ არა! და მხოლოდ კი მას შეუძლიან ამოკრება იმ თვალმარგალიტისა, რომელიც უხვდაც გაფანტული ჩვენს სცენაზედ, რომ მათგან უკვდავი გვირგვინი დაადგას სამშობლო მელპომენას.

ყველა ამისათვის კი სიყვარულია საჭირო, საქმისადმი დიდი სიყვარული და შრომა. ეს უკანასკნელი კი მეტად უცნობი ხილია ჩვენ მსახიობთათვის. ძველი არტისტებისათვის სულ ტყუილი ლაპარაკია, რომ როდისმე შეეთვისნენ შრომას, იცოდნენ მაინც როლი, რაც უფრო სავალალოა, ეს საძაგელი სენი ახალგაზრდებშიც იკიდებს ფეხსა. მთელს შთაბეჭდილებას ახდენს და გულს უმღვრევს ადამიანს ის მდგომარეობა, როცა რომელიმე შანშიაშიელი, (რომელიც არცთუ ნიჭით არის დაჯილდოვებული), ციცივილი, ჯავახიშვილი, ან თუნდ ისეთი ნიჭიერები, როგორც დავითაშვილი, ქიქოძე, და სხ. — ივიწყებენ როლის სიტყვებს და შეჩერდებიან ან უმატებენ საკუთარს. როდესაც შეეშლებათ და არ იციან საით უნდა გასვლა, სად დადგომა და სხვა: ესეთი წვრილმანები ჰფანტავენ ილიუზიას, გიკარგავენ ესთეტიურ ტკობას და განა გასაკვირველია, რომ ჩვენი ინტელიგენცია ერიდება ქართულს თეატრს, რომ თავისი უფრო განვითარებული გრძნობა ოპერაში და სხვა თეატრებში დაატკბოს. გაკიცხვით და დაცინვით ჩვენი ინტელიგენციის აბსენტეიზმი არ გამოსწორდება, თუ თვით მიზეზი ამ მოვლენისა არ მოვიშორეთ თავიდან, თუ არ სრულ-ვყავით ჩვენი ტაძარი ხელოვნებისა. ღვთის მადლით, ახლა დეკორაციები, ბუტფორი mise en-scene-ები და სხ. თითქო საკმაოდ კარგები გვაქვს, ტენიკური მხარე თანდათან უმჯობესდება,

— ხანდახან პირდაპირ ხელოვნების ნამდვილ ტაძარში გრძნობს ადამიანი თავს („ელიპე მემე“), „ანტიგონე“ „ცეზარი და კლეოპატრა“ და სხ. მრავალი), მაგრამ ყველა ეს უკან იხევს, როცა მესხიშვილს სიტყვები „ყელში გაეჩხირება, ან იშხნელს დაავიწყდება სცენაზეა თუ ბულვარზედ. ამ წვრილმანებს ისიც ერთვის, რომ ჩვენი არტისტები ყოველნაირ როლს კისრულობენ და თითქო ხალხის წინაშე გამოცდასა ნიშნავენ. რამდენჯერმე მომხდარა, რომ ერთს და იმავე პიესაში, სხვა და სხვა დროს როლები შეუცვლიათ არტისტა შორის და ის, ვინც მარიამს თამაშობდა, თეკლეს როლს ასრულებს და თეკლე კიდევ გურანდუხტისას. ასეთი ცდა შინაურობაში უნდა ხდებოდეს, თორემ როცა ქნი ჯავახიშვილი ზენაბის როლს თამაშობს ან ქნი დავითაშვილი გაიანეს — ეს რალაც უჩვეულო უხერხულობასა ჰბადებს.

ყველა ამას არ შემიძლიან არ დაუმატო, რომ ევროპიული ისტორიული პიესების დადგმის დროს — მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს გარეგნულ ფორმას, თორემ ჩვენი მსახიობნი, ქალნი თუ კაცნი, ჰერცოგებისა, პრინცებისა თუ გრაფინიების როლში საყველიეროდ კარნავალს გვაგონებენ ხოლმე და არა რეალურად არსებულ პიროვნებათ.

აი, გაკვირით რა ითქმის ჩვენს თეატრზედ, რომელმაც 1913 წ. დიდი ნაბიჯი წასდგა წინ გარეგნული ფორმებითაც და კოტა შინაარსითაც და თუმცა ნაკლი ჰევრისაგან ბევრი ჰქონდა, იგი ნაკლი არა ორგანიული ხასიათისაა. მაშასადამე თამამად ითქმის, რომ... „მაინც ბრუნავსო“ და ეგების 1914 წელმა სრულადაც „შეაბრუნოს“ ღვთიური სიმართლის გზისაკენ. უსურვოთ რომ ახალმა წელმა ახალი ნაყოფი შეჰმატოს მის ძვირფასს, გაღუფურჩქნელ ყვავილნარს.

რ.ე.

შემდეგი ნომერი გამოვა 12 იანვარს.

რედაქტორ-გამომცემელი
 რ. გაბაშვილი.

გ ა ნ ც უ ა დ ე ბ ა ნ ი

ხეხილების გასხვლა

ს. ს. ხეთაგურის სანერგე

მსურველთ აწვდის გამოცდილ მებაღეებს ხეხილის გასასხვლელად. ცნობების მიმართვა შეიძლება წერილობით: თბილისი, ს. ს. ხეთაგურის სანერგე.

Тифлисе питомники С. С. Хетагури.

1894 წლიდან

1913 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ ვ ი ნ ო

სასოგადოება „კ ა ს ე თ ი“-სა

ტელეფონი:
№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63
და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.